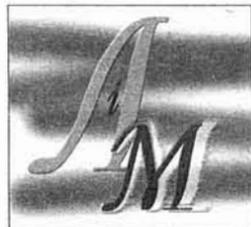


МЯРА і мастацтва



25 лістапада 2005 г. № 47/4334

АНОНС!



Падзея, якая адбылася ў мінулую пятніцу ў Палацы прафсаюзаў, сталася знакавай не толькі для літаратараў Беларусі — для ўсёй свядомай творчай інтэлігенцыі нашай краіны. Устаноўчы сход Саюза пісьменнікаў Беларусі — новай грамадскай арганізацыі — праходзіў урачыста. У прыгожай, нядаўна адрамантаванай зале панавалі эмацыянальнасць, узнёсласць і разам з тым трывога за лёс айчыннай літаратуры.

СТАР. 2

Высокая паэзія тэатра

Свой сёлетні, юбілейны сезон Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Янкі Купалы адкрыў прэм'ерай: спектаклем «Дзікае паляванне караля Стаха» паводле Уладзіміра Караткевіча.



СТАР. 10

«ЛЯТУЧЫ ГАЛАНДЗЕЦ»

Уладзімір КАРАТКЕВІЧ

І тады закахалася хмара...
У паплавы, ад расы
прамяністыя,
І ва ўсю Беларусь
маю чыстую,
Ў мары бора, ў палёў абшары.

І заплакала ад кахання,
І слязою чыстай абмыла
Ўсе абшары зямлі
маёй мілай,
Ўсе калыскі яе і магілы,
Ўсе змярканні яе і світанні.

І пад птушак зялёны гоман
Нарадзіліся для абшараў, —
Плод кахання бору
і хмары, —
Мой Дняпро, і Бяроза
і Нёман.

СТАР. 4-5



Фота Сяргея ПАНІЗНІКА



Падзея, якая адбылася ў мінулую пятніцу ў Палацы прафсаюзаў, сталася знакавай не толькі для літаратараў Беларусі — для ўсёй свядомай творчай інтэлігенцыі нашай краіны. Устаноўчы сход Саюза пісьменнікаў Беларусі — новай грамадскай арганізацыі — праходзіў урачыста. У прыгожай, нядаўна адрамантаванай зале панавалі эмацыйнасць, узнёсласць і разам з тым трывога за лёс айчынай літаратуры.

САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ

Ад імя арганізацыйнага камітэта, у склад якога ўвайшлі вядомыя паэты, празаікі, драматургі, крытыкі, публіцысты, да прысутных звярнуўся пісьменнік Георгій МАРЧУК: “Кіруючыся ўласным сумленнем, ацаніўшы цяжкі стан і крызіс у сённяшнім Саюзе беларускіх пісьменнікаў, які ў апошнія гады цягне за сабой разбуральныя тэндэнцыі, наш камітэт вырашыў звярнуцца да пісьменнікаў Беларусі з прапановай правесці ўстаноўчы сход з мэтай стварэння грамадскай установы

навідзец свайго калегу, таварыша па рабоце, суседа па доме? Наадварот: мы будзем заклікаць толькі да еднасці і спадзяёмся адрадыць сапраўдны саюз аднадумцаў — для ратавання добрага імя пісьменніка. Амбіцыі, інтрыгі, палітыканства, папулізм, нацыянальнае размежаванне — гэта не наш шлях. Мэта адна — клапаціцца пра літаратуру і літаратараў. Спрыяць ідэйнаму выхаванню нашых чытачоў, асабліва моладзі. Дапамагачь людзям узнімацца да духоўных вышыняў”.



“Саюз пісьменнікаў Беларусі”. Да нашых прапаноў прыслухаліся, і мы атрымалі ад сваіх калег згоду на правядзенне такога сходу, каб вярнуць добрыя традыцыі нашага братэрства, калі пісьменнік адыгрываў у грамадстве важную ролю.

Кожны з нас паасобку найбольш дбае пра будзённыя справы, разам жа мы ўжо клапацімся пра лёс роднай Беларусі. Бо калі не будзе моцнай шматнацыянальнай суверэннай краіны, дык не адбудуцца і нашы асобныя лёсы. Здавен у нашым народзе шанавалі слова пісьменніка, і яно, гэтакі слова, не можа быць напоўнена атрутай да ўсяго таго, што робіцца кіраўніцтвам дзяржавы разам з народам для ўмацавання стабільнасці, дабрабыту і славы краіны.

Для ўдзелу ў нашым сходзе прыбылі прадстаўнікі ўсіх абласцей і сталіцы: усяго зарэгістравана 125 удзельнікаў. Сярод якіх — лаўрэаты дзяржаўных прэмій Рэспублікі Беларусь, літаратурнай прэміі імя Сімяона Полацкага, прэміі “Залатое пярэ”.

Ёсць аўтары 10-ці, 20-ці кніг, а ёсць маладыя літаратары, якія яшчэ чакаюць сваю першую кніжку. Удзел у сходзе кожны для сябе вызначаў добраахвотна, кіруючыся правам свабоды ўласнага выбару — гэтай заваёвы сённяшняй дэмакратычнай Беларусі, правам патрыёта і грамадзяніна, да якой бы нацыянальнасці ён ні належаў.

Не для варожасці і расколу мы зашоўваем наш саюз, бо як можна ўзне-

Старшынёй устаноўчага сходу быў абраны вядомы грамадскі дзеяч і пісьменнік Мікалай Чаргінец. Ён прапанаваў калегам пытанні парадку дня сходу, сярод якіх — прыняцце Статута грамадскага аб’яднання “СПБ”, членства ў ім, выбары старшыні, членаў праўлення і надзяленне іх правамі прадстаўляць аб’яднанне ў працэсе дзяржаўнай рэгістрацыі, а ў выпадку ўзнікнення спрэчак — і ў судзе.

Прапановы былі падтрыманыя. Міка-



лай ЧАРГІНЕЦ звярнуўся да прысутных з прамовай. Ён адзначыў, што яшчэ 10 гадоў таму Саюз пісьменнікаў перастаў займацца літаратурай: “Любыя сходы, якія праводзіліся на працягу апошняга дзесяцігоддзя, амаль ніводнага разу не датычылі непасрэдна літаратуры. Практычна спынілі сваю дзей-



насць секцыі, не абмяркоўваліся новыя творы. Затое на сходах прымаўліся заавы, адкрыта варожыя дзяржаўнаму ўладкаванню і законна выбранаму Прэзідэнту краіны. Нібы ў насмешку, ультыматыва вылучаліся розныя патрабаванні фінансавага і маёмаснага характару”.

Хто ж стварае новы саюз? Як паведаміў М. Чаргінец, гэта не толькі члены напярэдняга СБП, але і вядомыя літаратары — грамадзяне Беларусі, якія ўваходзяць у склад расійскіх грамадскіх пісьменніцкіх аб’яднанняў. Яны — цікавыя творцы і даўно заслужылі права на членства ў творчых арганізацыях у сябе на Радзіме.

Які Саюз пісьменнікаў збіраюцца стварыць усе гэтыя людзі?

“Скажам адразу: такі, які катэгарычна супраць дзеянняў, варожых дзяржаве, уладзе і Прэзідэнту Рэспублікі Беларусь, — падкрэсліў М. Чаргінец. — Мы створым свой Літфонд, неабходны для дзейнасці літаратараў усіх напрамкаў структуры: секцыі прозы, паэзіі, дзіцячай літаратуры, драматургіі, крытыкі. Адроздзім дзейнасць бюро прапаганды літаратуры”.

Аргкамітэт абвясціў прысутным аб намеры рабіць усё, што садзейнічала б творчасці літаратараў і, што не менш важна, — аберагаць духоўны свет членаў новага саюза, іх гонар і годнасць, дапамагачь ім у побыце.

А таксама наладзіць цесныя сяброўскія сувязі з пісьменніцкімі структурамі Расіі і іншых краін.



Ад імя аргкамітэта старшыня выказаў падзяку Адміністрацыі Прэзідэнта, ураду, кіраўнікам міністэрстваў і ведамстваў, прадстаўнікам СМІ за ўдзел ва ўстаноўчым сходзе, спадзеў на далейшае плённае супрацоўніцтва і дапамогу.

“Мы лічым неабходным прасіць Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнку

знайсці магчымасць прыняць групу нашых вядучых пісьменнікаў для таго, каб абмеркаваць пытанні адраджэння айчынай літаратуры, падтрымкі яе сумленна прадстаўнікоў, — падкрэсліў старшыня сходу і дадаў: — Саюз свядома пойдзе шляхам актыўнага ўдзелу ў рэалізацыі дзяржаўных праграм у галіне культуры, мастацтва, літаратуры, адукацыі”.

Цалкам падтрымаў свайго калегу намеснік галоўнага рэдактара часопіса “Беларуская думка”, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі рэспублікі Аляксей МАРЦІНОВІЧ: “Бадай, кожнаму добра знаёмы выраз: “Час збіраць камяні”. Дык вось, у нашым выпадку я сказаў бы: “Час сур’ёзна паставіцца да літаратуры, успомніць, нарэшце, аб яе сапраўдным прызначэнні”. Мы згуроўваемся, каб працаваць супольна, і не трэба зважаць на тых, хто заяўляе, што ў пісьменніцкай арганізацыі адбываецца раскол. Я не разумею, што благага ў тым, калі знайшліся людзі, якія вырашылі стварыць свой творчы саюз? Падобная практыка існуе ў многіх постсавецкіх і постсавецкіх краінах. Дарэчы, існавала яна ў 20—30 гады і на Беларусі, дзе працавалі розныя творчыя суполкі: “Маладняк”, “Узвышша”, “Росквіт”, “Палессе” і іншыя. І ніхто нікога тады не прапракаў, што ён робіць так, як лічыць для сябе неабходным. Хацелася б, каб новы творчы саюз называўся менавіта “Саюз пісьменнікаў Беларусі”. Бо ён неабходны нам, каб займацца менавіта літаратурай, а не палітыканствам. Зразумела, ніхто за нас нашы творы не напіша. Але сёння такая рэалія, што без дзяржаўнай падтрымкі ні Саюзу пісьменнікаў, ні пісьменнікам не абысціся”.

У заключэнне А. Марціновіч прапанаваў усіх пісьменнікаў, прысутных на ўстаноўчым сходзе, лічыць прынятымі ў новую творчую суполку. Зала падтрымала прапанову.

На думку наступнага прамойцы, паэта, лаўрэата Міжнароднай літаратурнай прэміі імя Сімяона Полацкага, члена-карэспандэнта Пятроўскай Акадэміі навук і мастацтваў Анатоля АЎРУЦІНА беларуская літаратура — гэта не толькі тое, што пакінулі нам у спадчыну Купала, Танк, Караткевіч, Быкаў, Шамякін, не толькі пранізлівае лірыка Раісы Баравіковай, Міколы Мятліцкага, Таісы Бондар ці глыбока філасофская проза Георгія Марчука. Гэта і малавядомая творчасць не так даўно спачылага выбітнага рускага паэта Веніяміна Блажэннага, якая яшчэ больш за паўстагоддзя таму атрымала высокую ацэнку самога Пастэрнака. “А ці не заслугоўвае глыбокай павагі і вывучэння творчасць Святаланы Яўсеевай, Міхаіла Шэлежава, Мікалая Чаргінца, Анатоля Сульянава, Эдуарда Скобелева, Валянціны Паліканінай, Андрэя Скарынікіна, Алены Паповай? Дапамагачь таленту трэба незалежна ад мовы, на якой ён стварае свае творы. Толькі разам мы — сіла!”, — зазначыў А. Аўруцін.

Затым выступіў паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, галоўны рэдактар часопіса “Польмя” Мікола МЯТЛІЦКІ. Звяртаючыся да прысутных, ён падкрэсліў, што “ні на якія інвестыцыі ні з Захаду, ні з Усходу, ні з Поўначы, ні з Поўдня мы не створым нашай айчынную літаратуру: наш капітал тут, на гэтай зямлі, і ён — духоўны...”.

Таму нельга не выкарыстаць гэты гістарычны шанец: стварыць сёння новы — духоўна прывабны пісьменніцкі саюз, дзе галоўным клопам стане клопат пра кнігу.

Далей на сходзе выступілі: паэт, лаўрэат Міжнароднай літаратурнай прэміі імя Сімяона Полацкага Тамара ГУСАЧЭНКА, паэт, член Саюза пісьменнікаў Расіі Андрэй СКАРЫНІКІН, паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, галоўны рэдактар часопіса “Малодосць” Раіса БАРАВІКОВА.

Удзельнікі сходу абралі кіраўнічыя органы грамадскага аб’яднання “Саюз пісьменнікаў Беларусі”. Яго старшынёй аднадушна абраны сенатар і пісьменнік Мікалай Іванавіч Чаргінец.

Прыняты таксама зварот да творчай інтэлігенцыі краіны.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Фота К. ДРОБАВА

Менавіта нашай, роднай песняй можна назваць тое, што адбывалася днямі, калі кафедра беларускай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны адзначала 35-гадовы юбілей. (Дарэчы, не так даўно і сама галоўная ВУ Палесся, як яшчэ называюць ГДУ імя Ф. Скарыны, святкавала 75 гадоў з дня заснавання, пра што ўзгадваўся ў "ЛіМе".)

«ЗАПЯІ МНЕ ПЕСНЮ НАШУ, НЕ ЧУЖУЮ...»

Адукацыя — скарб, праца — ключ да яго.
(Пьер Буаст).

Кафедра па праве можа ганарыцца зробленым за гэты перыяд, сваімі шматлікімі дасягненнямі. І адно з самых вялікіх дасягненняў — пляяда творцаў, чый шлях у прыгожае пісьменства неад'емна звязаны з яе лёсам. Кафедра беларускай літаратуры ганарыцца кожным са сваіх выпускнікоў, імкнецца падтрымліваць сувязі са сваімі выхаванцамі. Адзін з такіх прыкладаў — выданне анталогіі "Універсітэт літаратурны", прэзентацыя якой адбылася палчас святкавання. На ўрачыстым адкрыцці ў вялікай актавай зале ўніверсітэта, як гавораць, не было дзе яблыку ўпасці: сабраліся студэнты, выкладчыкі, выпускнікі, літаратары... На жаль, не ўсе аўтары, творчасць якіх прадстаўлена на старонках кнігі, змаглі адчуць гэтую святочнасць: хтосьці па розных прычынах не змог прыехаць, а нехта і пакінуў гэты цудоўны свет жыцця, як І. Шамякін ды А. Сус. Але ж памяць пра іх жыве, іх творы будуць працягваць захапляць душы і сэрцы яшчэ не аднаго пакалення нашчадкаў...

Урачыстасць адкрыў першы прарэктар Гомельскага дзяржуніверсітэта імя Ф. Скарыны Юрый Кулажанка. Ва ўступным слове ён павітаў усіх прысутных і адзначыў, што хоць сам ён матэматык, але заўсёды з павагай ставіцца да пішучых людзей: паэтаў і празаікаў. "Іх праца падобна да працы ювеліра: рабіць дыктоўную аправу для брыльянтаў, тым самым павялічваючы каштоўнасць вырабу, — падкрэсліў Юрый Іванавіч. — Так і пісьменнік прыгожым словам можа выразіць чалавечую думку, надаючы ёй тую ж шматзначную каштоўнасць і глыбіню. Сённяшня паэзія, дзякуючы вашым намаганням, творчасці ды таленту шматкроць павялічыць значнасць кнігі "Універсітэт літаратурны", хаця яна для нас і так вельмі важная, бо мы любім нашых літаратараў, захапляемся імі".

Дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар Уладзімір Гніламёдаў, які да таго ж з'яўляецца рэцэнзентам анталогіі "Універсітэт літаратурны", адзначыў: "Ваша зямля і горад незвычайныя. Вашыя гомельскія мясціны і ўніверсітэт нарадзілі ды выхавалі шмат талентаў. Сёння мы ў большасці гаворым пра таленты ў галіне мастацкага слова, але ж і ў іншых галінах навукі, вытворчасці, таксама шмат выхаванцаў ўніверсітэта, якія шырока пра сябе заявілі і прынеслі шмат карысці свайму народу. Гомельскія творцы — людзі неардынарныя, глыбокай, маштабнай думкі, яны сапраўды заслугоўваюць таго, каб да іх прыслухоўваўся ўвесь свет. Хацелася б, каб Гомельскі ўніверсітэт нараджаў яшчэ болей талентаў, болей цікавых паэтаў, празаікаў, літаратараў".

Наступным слова ўзяў выпускнік ГДУ імя Ф. Скарыны, пісьменнік Анатоль Казлоў: "Сорамна прызнацца, я даўно не быў у сваёй alma-mater. Але прайшоўшы сёння па калідорах установы, мне падалося, што і не было гэтых гадоў расстання: усё здаецца такім знаёмым і родным... У той жа час, шчыра кажучы, адчуваецца, нават недзе падсвядома, — нешта няўлоўна змянілася". Анатоль Сяргеевіч расказаў сённяшнім студэнтам пра былое ўніверсітэцкае жыццё, літаратурны гурток, які ўзначальваў Віктар Ярац, узгадаў сваіх педагогаў з розных кафедраў. Таксама А. Казлоў распавёў прысутным пра штотыднёвік "Літаратура і мастацтва", які ён ўзначальвае, ды іншыя выданні, што ўваходзяць у Рэдакцыйна-выдавецкую ўстанову "Літаратура і Мастацтва". "Падчас майго



навучання, — дадаў А. Казлоў, — ледзь не кожны студэнт падпісваўся на "ЛіМ", часопісы "Маладосць", "Полымя", "Нёман". На сённяшні дзень, каб быць дасведчаным у літаратурным працэсе, трэба ведаць не толькі гісторыю літаратуры, творы мінулага ды пазамінулага стагоддзяў, але сучасных творцаў і зробленае імі. На маю думку, дзе яшчэ студэнт, не кажучы ўжо пра выкладчыка, можа знайсці выдатныя крытычныя артыкулы, паэзію, прозу і шмат чаго яшчэ цікавага ды вартага, як не на старонках нашых выданняў? Карыстаючыся момантам, хачу прапанаваць вам супрацоўніцтва: мы будзем змяшчаць вашы лепшыя апавяданні, вершы, крытычныя артыкулы. Адным словам, давайце супрацоўнічаць, бо ўсе мы робім агульную справу".

Затым да мікрафона быў запрошаны паэт, адзін з першых беларускіх бардаў Эдуард Акулін. Дарэчы, яго творчае станаўленне адбывалася менавіта ў сценах Гомельскага ўніверсітэта на самым пачатку васьмідзесятых гадоў. Ён шчыра падзякаваў выкладчыкам і настаўнікам навучальнай установы за іх працу і клопат, за прадаўжэнне выдавецкай дзейнасці Францыска Скарыны, імя якога недарэмна наддана ўніверсітэту. Э. Акулін працягваў вершы і выканаў некалькі сваіх песень.

Віншавальнае слова бралі выпускнікі Гомельскай ВУ, паэт і парадзіст Анатоль Зэкаў, які працягаў свае як заўсёды трапныя ды, калі можна так сказаць, шчыра-з'еллівыя пародыі; паэт, гісторык літаратуры, крытык Ірына Багдановіч; паэты Сяргей Сус, Таіса Мельчанка, Генадзь Лапачаў і Ніна Шклярава, якая выказала свае пачуцці гораду:



Загладчык кафедры Беларускай літаратуры, прафесар І. Ф. Шчэйнер.

Колькі ў маім Гомелі рабін!
Тэлевышка арабінай ззяе.
Нават лёс у нас цяпер адзін
З горадамі, як у рабіны з гаем.

Таксама выступалі паэт, выкладчык Віктар Ярац; паэт і кампазітар Святаслаў Крупенька разам са сваімі выхаванцамі з Гомельскага музычна-педагагічнага каледжа імя Л.С. Выгошкі, студэнты ўніверсітэта, паэты і барды Вольга Савельева ды Вальжына Цярэшчанка. Увогуле, вечарына была багатая на спевы: сваё майстэрства паказалі паэт, кампазітар, бард Андрэй Мельнікаў; выкладчык кафедры замежных моў, бард Зміцер Вінаградаў...

Да слова, прысутным вельмі ж спадабаліся спевы Вальжыны Цярэшчанкі і Зміцера Вінаградава. Па-першае, з-за голасу, якому могуць толькі пазайздросціць так званыя (ці абазваныя) нашы "мегазоркі". Па-другое, з-за рэпертуару, дзе спалучаюцца як свае ўласныя, так і народныя песні, якія так падобны да нашага жыцця: то праменьчы сонцам, то праліваюцца першым веснавым дажджом, ці веюць вятрыскам...

На заканчэнне ўрачыстасці доктар філалагічных навук, прафесар, загладчык кафедры беларускай літаратуры (і ўкладальнік, разам з дацэнтам ГДУ Ірынай Бароўскай, анталогіі "Універсітэт літаратурны") Іван Шчэйнер падзякаваў усім прысутным і зазначыў: "Так атрымалася, што ў мяне па сутнасці дзве alma-mater: скончыў БДУ імя Леніна і дваццаць два гады ўзначальваю кафедру беларускай літаратуры ГДУ імя Ф. Скарыны. Што тычыцца анталогіі "Універсітэт літаратурны", дык мы не імкнуліся гэту кнігу зрабіць акадэмічным выданнем, там ёсць як плюсы, так і мінусы. Нам проста хацелася зацікавіць чытача, здзівіць яго колькасцю талентаў, што вучыліся ў нашай навучальнай установе. У планах кафедры выдаць манаграфію пра творчасць тых пісьменнікаў, якія вучыліся ў нашым ўніверсітэце ва ўсе часы: мы пакуль не змаглі яшчэ ацаніць, які набытак унесла гомельская школа ў беларускую літаратуру і, наогул, ва ўсю культуру. Так што, спадзяюся, у хуткім часе зноўку ўсе тут сустрэнемся на прэзентацыі новай кнігі".

Трэба адзначыць, што ўсе выступоўцы, вызначаныя назовам "паэт", чыталі свае ўласныя і любімыя вершы. А ці можа быць іначай, калі чынікам з'яўлялася КАФЕДРА БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ? Зразумела ж, не. Ды і людзі тут вельмі ды шчыра, хоць і выказваліся, што працуюць, так бы мовіць, у правінцыі. Дай Бог сталіцы такіх рупліўцаў (прашу сталічных люд не крыўдаваць на гэтыя словы і не прымаць іх як абразу). Але ж, увогуле, ці можа быць правінцыя ў нашай такой маленькай і ўтульнай Беларусі?!

В. КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

АБСЯГІ

МАГІЛЁЎШЧЫНА

Успаміны астарбайтэраў

Падчас Другой сусветнай вайны немцы шырока выкарыстоўвалі ў Германіі рабочую сілу з акупаваных усходніх тэрыторый. Пра сваё жудаснае існаванне ў якасці астарбайтэраў распавядаюць жыхары Клімавіцкага раёна са старонак кнігі, якая сёлета выйшла ў Магілёўскай абласной друкарні імя Спірыдона Собаля.

Зборнік "Воспоминания климовчан-остарбайтеров" падрыхтавалі да выдання грамадская арганізацыя "Магілёўская абласная асацыяцыя малалетніх вязняў фашысцкай няволі" ды Клімавіцкае раённае аб'яднанне краязнаўцаў "Спадчына".

Гісторыя маладзёжнага руху

Тысячы нашых сучаснікаў ганарыцца тым, што з'яўляюцца ветэранамі камсамола. Пра маладзёжны рух на Магілёўшчыне — ад утварэння першых камсамольскіх ячэек да дзейнасці юнакоў і дзяўчат, якія сёння ўваходзяць у грамадскае аб'яднанне "Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі", — расказваецца ў кнізе "Эта наша с тобой биография". Гэты цікавы навукова-папулярны нарыс выйшаў у Магілёўскай абласной друкарні імя Спірыдона Собаля. Ажыццявіў грунтоўнае даследаванне Барыс Сідарэнка, кандыдат гістарычных навук, дацэнт Мігілёўскага філіяла Беларускага інстытута правазнаўства.

Уладзімір ДУКТАЎ

ВІЩЕШЧЫНА

Віншаванні кіраўніку

Каля дваццаці гадоў пры Талачынскім гарадскім Доме культуры працуе клуб "Ветэран", які заслужана носіць ганаровае званне "народны". Узначальнае яго Мінай Карніенка, якому нядаўна споўнілася 70 гадоў. З гэтай нагоды на вечарыне-сустрэчы з ветэранамі, што адбылася ў гарадскім Доме культуры, юбіляр атрымаў віншаванні, потым Мінай Лявонавіч разам з хорам выканаў некалькі песень.

Дарэчы, хор ветэранаў, што існуе пры клубе "Ветэран", з поспехам выступаў са сваімі канцэртамі і ў многіх суседніх раёнах.

Народныя "Пачастункі з Варанцэвіч"

Хуткакрылай птушкай абляцела радасная вестка жыхароў талачынскай вёскі Варанцэвічы: іх клубу беларускай нацыянальнай кухні "Пачастункі з Варанцэвіч" рашэннем калегіі Міністэрства культуры Беларусі наддана званне "народны".

Такі арыгінальны калектыў каля трох гадоў таму стварыла тамтэйшы бібліятэкар Наталля Лазоўская, добры знаўца беларускіх народных абрадавых свят і прыгатаваных для іх смачных сялянскіх страваў. За кароткі тэрмін "Пачастункі з Варанцэвіч" набылі папулярнасць у талачынцаў дзякуючы ўдзелу ў канцэртах раённага фестывалю народнай творчасці розных календарных і сваіх, мясцовых, святах. Летась калектыў засведчыў сваё творчае майстэрства ў абласным заключным аглядзе-конкурсе аматарскіх аб'яднанняў і клубаў па інтарэсах у рамках П Усеаюзнага фестывалю народнага мастацтва "Беларусь — мая песня". У ім варанцэвіцкія сябры клуба парадвалі журы і слухачоў залушчэнымі спевамі ды пачастункамі ад сваіх кулінараў. Вярнуліся дадому з Верхнядзвінска, дзе праходзіў гэты конкурс, з дыпламам лаўрэата.

У планах удзельніку клуба — выступленні перад талачынцамі і суседзямі з іншых раёнаў ужо ў новым статусе — з ганаровым "народным" званнем.

Алесь МАЗУР



«ЛЯТУЧЫ ГАЛАНДЗЕЦ» амаль апавяданне



У. Караткевіч, Юрмала. 1965 г.

Ужо некалькі гадоў мы жылі суседзямі ў адным доме: я ў суседнім пад'ездзе, а Уладзімір Караткевіч — у першым пад'ездзе на пятым паверсе, яшчэ халасцякаваў, з ім жыла яго матка. Гэты блочны дом на вуліцы Чарнышэўскага будавалі дзве арганізацыі — Саюз пісьмennisкаў і Дзяржвыд, выдавецтва, у якім я працаваў рэдактарам, а Караткевіч, як вольны мастак, прыносіў туды свае рукапісы. У яго за плячыма былі ўжо дзве кніжкі — адна паэтычная «Вячэрнія ветразі», другая — праязічная «Блакiт i золата дня», якую я рэдагаваў. Так што з Караткевічам мы былі добра знаёмыя: сядзі-тады бачыліся, віталіся, гаварылі што-небудзь на халу. Я ўжо ведаў, што ён піша раманы, які будзе называцца «Каласы пад сярпом тваім» — цэлую эпопею пра паўстанне Кастуся Каліноўскага. I ведаў, як ён піша: заўзята, зацята, да ачмураўня, робіцца худа, змучаны, нявыспананы — проста не пазнаць чалавека. Часам да яго заходзіць хто-небудзь з сяброў, але дома ў яго матка, вельмі не разьдзецца. Можна пасадзіць гадзіну-другую, пагаварыць, выпіць па кілішку чаго моцнага ці проста кавы, як культурныя людзі — і гуд бай, трэба разыходзіцца, каб заўтра быць у форме.

Караткевіч, як вольны мастак, на службу не хадзіў. Гэта было добра, ён мог аддацца творчасці ўвесь, без астатку, што і рабіў, а вольна адсутнасць пастаяннай зарплаты (былі толькі ганарары), стварала дадатковыя цяжкасці: надрукавацца не талды, як хочаш, не будзеш мець грошы, калі яны табе вунь як патрэбны, а будзеш чакаць, як манны нябеснай. I выходзіла ў яго так, што было раз густа, а другі раз — пуста. Яго творчая дарога была вельмі няроўная з самага пачатку: творы цяжка друкаваліся, некаторыя ляжалі гадамі ў рэдакцыях і выдавецтвах. Так званы вольны хлеб даставаўся цяжка. Яшчэ добра, што на пачатку ён не меў сям'і, і можа, і матка дапамагала яму са сваёй пенсіі, а потым ужо ён аддаваў. Наколькі я ведаў, ён быў добрым сынам, клапацілівым і прыязным. Але мог і пусціць на вецер вялікія грошы, а потым падлічваць капейкі: ён быў чалавек размашысты...

Аднойчы, гэта была нядзеля, недзе канец жніўня, — лісце на ліпах пачынала жаўнець і трохі асыпацца — мы сустрэліся нос у нос на сходках кравы, што размяшчалася па вуліцы Кузьмы Чорнага, блізка ад нашага дома.

— Салют, Стары, — сказаў ён весела і з усмешкаю да вушэй, паказаўшы ўсе свае белыя зубы. — Ты пакакай тут мяне хвілінку, я зараз...

Набліжаўся час абеду, надвор'е стаяла сонечнае, неба было чыстае і празрыстае, толькі сям-там віселі негустыя шэра-белыя аблокі. Я стаяў каля ганку кравы, задраўшы галаву, любаваяўся небам. Што ён мне скажа, гэты Лятучы галандзец, як я яго называў у вочы і за вочы — па назве яго апавядання ў кнізе, якую я рэдагаваў. Неяк яму падыходзіла гэтая мянушка, бо я ведаў, што ён не засяджаецца доўга на адным месцы, любіць падарожнічаць. А мяне ён зваў Старым — мянушку я насіў яшчэ са студэнцкіх

гадоў, і ўжо да яе прызвычаўся.

Прайшло мо якіх хвілін дзесяць, не болей, у краме людзей няшмат, і Караткевіч выйшаў з патаўсцелаю сумкаю ў руках, мы разам пайшлі дахаты.

— Слухай, Стары, я рады, што цябе спаткаў. У мяне адбіўка, скончыў адзін цяжкі раздзел з «Каласоў», трэба трохі праветрыць мазгі. Калі ты не заняты, давай зойдзем да мяне. Я адзін, мама пайшла да знаёмых. Як ты?

Я таксама быў адзін, жонка з дачкамі паехала да бацькоў у Талачынскі раён, я свой адпачынак яшчэ не адгуляў, сядзеў дома і таксама нешта там вымучваў. Таму грэх было не згэдзіцца на такое запрашэнне. Мы трохі задыхаліся, пакуль узняліся на пяты паверх, Караткевіч доўга адмыкаў дзверы, ціха ляўся — нешта заядала. Але ўрэшце мы ў кватэры аднапакаёўцы, на большую ён яшчэ не зарабіў.

— Ты тут паглядзі кнігі, — кажа мне гаспадар, — а я хутка прыбяру на стол. Ёсць грыбны суп. Як ты? Думаю, на абед падылзе?

— Ды і ў мяне ёсць сее-тое, — сказаў я і хацеў дастаць са сваёй сумкі што-небудзь смачна-каларыйнае, але Караткевіч замахаў рукою: не чапай, хопіць нам і гэтага, у цябе, маўляў, сям'я. Што зробіш? Я тут госяць, павінен слухаць гаспадара, таму згэджаюся. Заходжу ў пакой, я тут першы раз. Кідаецца ў вочы вялікая кніжная шафа-паліца, густа застаўленая кнігамі, якія публікуюцца сваімі спінкамі за шклом. Шмат старажытных выданняў, рырэгтэтаў, ёсць кніжкі на замежных мовах — нямецкай, французскай, польскай. Я чуў, што Караткевічава матка Надзея Васільеўна ведае некалькі замежных моваў, ды і Уладзя можа гаварыць па-польску, па-нямецку, па-французску, само сабой — па-руску, яшчэ па-ўкраінску (ён вучыўся ў Кіеўскім універсітэце, некалькі гадоў настаўнічаў у школе, — вясковай, не ў аспірантуры, туды не трапіў за ўкраінкаў «нацыяналізм»), ведае добра латын, стараславянскую. Адным словам, відаць — тут жывуць паліглоты, што ў наш час не так часта сустракацца.

На пісьмовым сталі — па краях — кніжкі, часопісы, газеты, таксама на розных мовах, па цэнтры — чысты аркуш паперы чакае свайго часу, каб быць спісаным дробным, густым, але вельмі разборлівым почыркам гаспадара стала. Тут жа стаіць чарніліца з закручанаму накруўкаю і нетугайшая аўтаручка з залатым пяром — вечным, як раней казалі.

Дапаўнілі малюнак канапа з двума ясікамі на баках і вузкі ложак, засланы ружоваю перабранаю дзяржжаю ручное работы, якіх цяпер ужо рэдка ўбачыш. Колькі прайшло часу — я не заўважыў, як Караткевіч паклікаў мяне на кухню...

— Добра, што я цябе спаткаў, Стары. Хачу падзякаваць яшчэ раз за тое, як ты рэдагаваў маю кніжку прозы.

— Там і рэдагаваць не было чаго, — адказаў я і, здаецца, нават пачырванеў.

— Дзівак! Савецкі, ды яшчэ беларускі, рэдактар заўсёды знойдзе што паправіць. Што дапісаць, а што ўрэзаць, інакш ён не рэдактар. А ты быў, як мне здалося, нейтральны, мо нават прыхільны да тых опусаў, якія я табе даў.

— Усё, што ты сказаў, вельмі правільна. Наш рэдактар чым больш рэжа аўтара, тым ён лепшы ў вачах начальства. Але я працую, як ты, відаць, адчуў, не для начальства, а для літаратуры... Я толькі баяўся, што наш галоўны рэдактар пачне біць тваю канцэпцыю. I ён гэта зрабіў бы, але мы мелі станоўчую і доказную рэцэнзію Янкi Брыля, а перад наборм твоей рукапіс чытала яшчэ па заданні начальства рэдактар — і сама праязіка — Ліда Арабей. Яе водлук быў дужа станоўчы, так што ён меў надалейны тыл, таму галоўны шчыпаў цябе па вярхах: розныя там мудрагелістыя слоўцы — фаскі, ліктары, каралеўскі дрыкгант, курульнае крэсла і інш.

А цяпер мы пасмяяліся разам і выпілі: ён за мяне, я за яго, сталі дужа закусваць, а як прагналі голад — патрохі гаварыць. Караткевіч быў чалавек гаваркі, і пад добры наст-

рой мог распавядаць доўга, толькі яго не перабівай, дай выліць душу. I гаварыў, як правіла, нешта такое, чаго ты не чуў і чаго не ведаеш. Асабліва ён быў дасведчаны ў гісторыі — як старажытнай, сярэднявечнай, так і ў сучаснай. Гэта была, як кажучы, хадзячая энцыклапедыя, але не толькі ў гісторыі, а ў літаратуры таксама, у гісторыі літаратуры, у мастацтве і музыцы.

Галоўнае, што ён гаварыў не на паказ, не для таго, каб цябе здзівіць, ці ашаламіць, а так, нібы між іншым — такі быў яго стыль жыцця. Я добра ведаў аднаго праязіка, які потым стаў знакамітым, дык той быў сціплы ў гаворцы, не паказваў сваё эрудыцый, значнасці, ён стараўся быць такі, як ты сам, нібы баяўся зацьміць цябе, паказаць, што ён вунь які, а ты... Затое калі ты пачынаеш чытаць тое, што ён напісаў, то проста здзіўляешся: як такое можа выдаць чалавек, якога ты збольшшага ведаў, які здаецца ну зусім «нормальным», не здольным на падобныя творы. Ажно не верыцца, што гэта пісаў ён, а не нехта іншы — са светлым розумам, з чутлым, вельмі далікатным сэрцам, з вачыма, якія могуць бачыць тое, чаго ніхто не ўбачыць.

Караткевіч не дваіўся, ён быў такі, як ёсць — воль у гэтую хвіліну, ці праз гадзіну, ці праз дзень. Нельга сказаць, што ён быў заўсёды аднолькавы, як заведзены — не, ён таксама мяняўся, як мяняецца надвор'е ці пара года, але аснова яго заставалася такою ж. I варта было трохі скінуць з Караткевіча легкі флёр залуменнасці ці насупленасці, нейкага раздражнення, як ён тут жа рабіўся такі, як заўсёды: хадзячая энцыклапедыя, гатовая раскрыцца на любой старонцы, якая цябе зацікавіла, фантаган эмоцый — ад дзіцячага замілавання да гнеўнага, нават рэзкага ці абразлівага асуджэння нечага ці некага, што заслугоўвае менавіта такое, а не іншае ацэнкі. З ім амаль нельга было спрачацца, бо на твоей нейкі адзін аргумент ён высыпаў, як з мяшка, сотню сваіх аргументаў, і твоей мізэрны довад проста патаўнаў, задыхаўся, як нешта нязначнае знікае пад горным абвалам.

Сёння Караткевіч быў памяркоўны, настроены ледзь не на святочны лад, балазе нядзеля, людзі павінны адпачываць, маліцца, хадзіць у царкву ці ў касцёл, наведваць сяброў, каб скінуць з сябе груз будзённых клопатаў, каб трохі забыцца пра работу, якая чакае чалавека заўтра — і яшчэ добра, калі яна любая сэрцу, а як не? Пра нешта такое мы гаварылі між сабою, мірна прыкладваючыся да кілішкаў, заядаючы смачнымі стравамі з Караткевічавай кухні. Я ўжо ведаў, што мой сусед — выдатны кулінар, і ўсё тое, што гатуе яго маці, ён мог згатаваць не горш, а мо нават і лепш, асабліва чыста «мужчынскія» стравы, як тыя шашлыкi, ці запечаная ў прысаку пад вогнішчам качка, або трайная юшка.

Але пра стравы мы не гаварылі. Выпадкова збіліся на цікавую тэму: ці патрэбна пісьменніку чыста літаратурная адукацыя? Той жа Лігінстыпут...

— Лухта сабачая! Хто не ўмеў пісаць да інстыпуга, той не будзе ўмець і пасля яго, — упэўнена гаварыў Караткевіч.

— Але нейкі агульны ўзровень усё ж трохі падзьме? — спытаўся я.

— Як не лянуешся, агульны ўзровень можна павысіць нават на свінаферме, — стаяў на сваім Караткевіч.

— Халеў бы я бачыць, як ты выглядаў бы, прыехаўшы з тае свінафермы, ці цытавалі б твае героі латынскія выслоўі, як яны гэта робяць. Як там у цябе пяюць: Dies irae, dies illa, dies magna amara valde. Табе гэтага не трэба тлумачыць, а нашаму шырокаму чытачу — трэба. Ты згодзен, Лятучы галандзец?

— Згодзен, Стары, згодзен, для гэтага робіцца зноска, дзе напісана: Дзень гневу, дзень слёз, дзень горычкі і велічы. Але хіба такая цытата з латын нешта вельмі мяняе, дадае?

— Нешта ўсё ж дадае, — не згэдзіўся я. — Расквечвае тэкст, робіць уражанне на чытача, што воль гэты герой такі разумны, такі дасведчаны, ну проста як сам аўтар, а то мо яш-

чэ і мудрэйшы. Твае героі — некаторыя — ну проста як твае родныя браты, хоць шырокі чыгач гэтага не скажа, бо не ведае цябе як чалавека.

— Ты хочаш сказаць, што герой твора можа быць разумнейшы за самога аўтара? Што не аўтар вядзе героя, а наадварот — герой аўтара?

— А што ты думаеш? Хто водзіць пяром гения? Мо не ён сам, а нехта, хто вышэй за ўсіх. I таму часам герой можа выдаць такое, што аўтар хапаецца за галаву: не можа такога быць! Як Гогаль, напрыклад. I рукапіс — у печку...

— Ну, у асноўным мы ведаем другі том «Мёртвых душаў», ён паліў варыянты, а вось што Гогаль іх не скончыў, гэта іншая рэч... Не паспеў скончыць, ці не змог... Ён не вытрымаў тае атмасферы, у якой жыў сам і ў якой жылі яго героі. Гэта была атрутная атмасфера самаўладства, прыгнёту — фізічнага і духоўнага. А Гогаль кажа ўсім і ўсім: «Чалавек — брат твой». Што ж ты яго душыш, што ж ты з яго здзекуешся, што ж ты ператвараш яго ў рагатую жывёлу?

— А як гаворыць твой Раман Ракута ці той жа Медыкус з «Цыганскага караля»? Вельмі і вельмі нешта падобнае. Як там, успомні!

— Не Ракута, а швейцарац Цхакен. Гаворыць нешта такое: «Я не бачыў больш незласлівага, лагоднага і кампанейскага народа. I не бачыў горшых паноў, чым тыя, што стаяць над ім. Яны ўзялі горшэе ў Літвы і шляхты, не паквапіўшыся на іх дабрачыннасці і страціўшы сваё». А Медыкус гаворыць... Зараз... Адно хвіліну...

Караткевіч устаў з-за стала, прайшоў у пакой і вярнуўся з кнігаю ў блакітнай вокладцы. Гэта была яго першая кніжка прозы, якую я рэдагаваў, пра якую мы загаварылі. Ён сеў, пагартаў кніжку і хутка знайшоў тое, што хацеў — і працягнуў:

— Вось што кажа мой Медыкус памешчыку Яноўскаму, у якога дужэйшы сусед алабраў маёнтак: «Вы сутыкнуліся з нашым правам сілы, вас выкінулі з уласнай хаты. Вось вы сутыкнецеся з уладамі, з дэспатызмам паноў, і тады вы зразумеце мяне, калі сэрца ваша баліць за радзіму. Зразумеце, аснова ўсяму — мужык. А мы, як кажа Вальтэр, даём яму выбар: або тры тысячы палак, або тры кулі ў галаву». Вось яшчэ адно месца, ты памятаеш, з «Цыганскага караля»: «Мы любім піць не больш і не менш, як усе іншыя людзі на зямлі. Але мы — гной пад нагамі чужынцаў. Нават у жыцці сваім ніхто ў гэтым праклятым каралеўстве не ўпэўнены. А гарэлка — гэта сябры, гэта — пяць-дзесяць-тысяча шабель тваіх сабугельнікаў, узнятых на тваю абарону, калі нападзе мацнейшы сусед. Няма цвёрдай улады — пануе моцны, мы п'ём. Простая механіка? П'янюцьваюць людзі — значыцца, каралеўства гіне. Верная прыкмета. П'юць, каб забыць, каб заліць гора і знішчыць няўпэўненасць». Каментарыі патрэбны?

— Тут усё ясна, — сказаў я, хоць у мяне ў галаве моцна круціла. — Бяда ўся ў тым, што наш продкаў не быў гаспадаром у сваім доме. Кіраваў ім або нехта дужэйшы з захаду... Або яшчэ дужэйшы з усходу... Яны тады былі, як кажа твой герой, гной пад нагамі чужынцаў... Так-так... А цяпер хто мы?.. Вельмі што змянілася? Калі і змянілася, дык не ў той бок, што трэба...

— Ты, Стары, правільна ўлавіў маю думку... што я хацеў сказаць вуснамі свайго героя. Ён гаворыць пра... ну, пра свой час... Я яшчэ здзіўляюся, што ўсяго гэтага не пахерыла наша пільная цензура, а перш за ўсё — наша яшчэ больш пільнае выдавецкае начальства... Проста яны або поўныя прафаны, або нешта кумекаюць-ведаюць, але іхэнны маўчыць.

У мяне былі сякія-такія пытанні да Караткевіча, хацелася нават пахваліць яго, даць нейкі штуршок ці стымул, каб ахвотней было працаваць, пісаць, не разганаючы спіны, як гэта ўмеў рабіць Караткевіч. Але я запамніўся, мы сталі зусім цвярозыя, і цяпер тая мая пахвала прагучала б ненатуральна, была б падобна на звычайны падхаламаж, чаго я сабе не дазваляў, ці — рэдка дазваляў.

— Уладзя, табе бліжэй, падай мне сваю кніжку, — папрасіў я Караткевіча. — Я хачу табе працягваць адно месца. Яно мне вельмі да душы. Ва ўсякім разе, яно шмат гаворыць чалавеку, які сам нешта хоча зрабіць... Вось гэтае, на 121 старонцы: «Затое тыя, што рыхталіся абараняць вазы, і сам Раман былі амаль у нашых руках. Я паставіў на мур сотню сваіх хлопцаў з мушкетамі і стаў падаваць каманду:

— Ступі! Стой! Мушкет да боку! Фіціль — з курка! Фіціль — на месца! Мушкет да рота! З брамкі здзьмухай! Набой бяры! Мушкет уніз! Порах на брамку — сып! Утраці! Брамку зачыні! Страсі! Здзьмухай! Мушкет да левага боку! Порах і кульку — у мушкет! Клак — на брамку! Забойнік бяры! Кульку і клак дабі! Забойнік на месца ўсунь! Правай рукою мушкет падымі! Левай падсошак рыхтуй! Мушкет на вілкі! Гатоўся!» — Дваццаць дзве каманды!



Знаёмае месца? Успомні ты, дзе, з якога рыцарскага статуа ці вайсковага дзедніка ты гэта пераклаў на мову? Мо для жанчыны, дзяўчынкі — і нецікава, а для маладога мужчыны, юнака — гэта проста музыка, покліч вайсковай трубы, якая адразу разграе кроў і прымушае сэрца біцца мацней. Да таго ж гэта такая мастацкая дэталю, якая адразу дае грунт чытачу паверыць герою, паверыць аўтару, што так і было, нібы ён усё гэта бачыў на свае вочы, чуў на ўласныя вушы, нібы рабіў гэта сваімі рукамі! Для чытача вельмі важна, каб ён адчуў тую атмасферу, у якой знаходзіўся герой, каб ён сам апынуўся на яго месцы... І чым больш у цябе будзе такіх мастацкіх дэталю, тым мацней ты зачаруеш свайго чытача, тым больш ён табе паверыць і будзе ўдзячны. І скажа свайму прыяцелю ці знаёмаму: "А ведаеш, я нядаўна прачытаў кніжку Уладзіміра Караткевіча "Блакiт i золата дня", там апавяданні i дзве аповесці. Павер мне, я чытаў i адчуваў, што мяне няма: я быў далёка-далёка, разам з героямі Караткевіча. Разам з імі ваяваў, разам пакутаваў, плакаў i смяяўся, разам паміраў. Выдатна напісана! Верыцца ад пачатку да канца!.. I ведаеш, што мне здалося? Каб Караткевіч напісаў свае аповесці на сённяшнім матэрыяле, ён не дасягнуў бы таго папсеку, аповесці яго не мелі б такой выбуховай сілы, як тыя, што напісаны на гістарычным матэрыяле..."

— Ну Стары, ніколі такой лекцыі я яшчэ не чуў пра сваю маэлю! — не вытрымаў цяпльві Караткевіч, цяпльвівы — калі яго гладзіць па шэрсці.

— А жанравыя сцэны з "Цыганскага караля"? Гэта ж проста шэдэўральна! Як елі, як пілі! Куды нам, цяперашнім! Хоць у цябе тут і не бедна на сённяшнім часе, але ж смажанага лебедзя мы не елі? Ну, вазьму толькі кавалачак. Як елі — апусцім... Як пілі, васьм гэта: "А тут на стол усё цягнулі i цягнулі бутэлькі, "мядзведзікі", "удовы", маленькія бочачкі. Бутэлькі былі розныя: пузатыя, доўгія, пляскатыя, з "таліямі" (каб зручна было трымаць у п'янай руцэ).

Тут зазваніў тэлефон. Дзіўна, але за пару тых гадзін, што мы прасядзелі за кухонным сталікам, ён азваўся першы раз. Караткевіч нехаця ўстаў, прайшоў у калідорчык, дзе тэлефон стаў на маленькім столічку, i адразу сказаў у трубку: "Браце Адам, вітаю!" Потым маўчаў, слухаў, агакаў i сказаў: "Я табе перазваню, чакай. Згода?" На гэтым іх гутарка скончылася, гаспадар кватэры зноў вярнуўся на кухню, але не сеў, а ўзяўся за посуд, у якім гатуець каву.

— Вып'ем кавы, раз нічога лепшага няма. Як ты, Стары?

— Згодзен, — адказаў я каротка.

Караткевіч рыхтаваў каву, а я гартаў яго кніжку "Блакiт i золата дня", бачыў сякія-

Па кухні разыходзіўся прыемны пах трохи падгараўшай кавы, аж казытала ў носе.

— У тым соль, што ты схільны да рытмізму. I я табе іх не ўсе выкарчаваў, хоць павінен быў гэта зрабіць.

Я баяўся, што Караткевіч пакрыўдзіцца, але ён толькі рагатнуў.

— Уплыў "великого и могучего", дзе ты ад яго падзенешся?

— Вось-вось, твой Раман Ракутовіч таксама хворы на ўсходнюю хваробу, ці не праўда? Пальшчызна яго палохае больш, чым расейскае праваслаўе. А фактычна розніцы для нас няма? Што кіем, што палкаю.

Урэшце мы выйшлі на балкон, палубаваліся на ліпы, якімі быў абсаджаны наш вялікі двор, на дзяцей, што варушыліся ў пясочніцы i на сваіх дзіцячых прыладах — качалках-арэлях-гушкאלках, на клапатлівых мам i бабуль, што сядзелі на лаўках i нешта сабе гаварылі, назіраючы за гульнямі дзяцей. Караткевіч курыў, хоць казаў, што збіраецца кідаць гэты дурны занятак, ды ўсё не хапае часу заняцца гэтым сур'ёзна, i пахваліў мяне, што я не куру. Ён быў у добрым гуморы, адчуваўся, што нібы скінуў з плячэй нейкі груз, які яго прыгнятаў, не даваў спакою. Здавалася, ён гатовы быў зноў сесці за пісьмовы стол.

Развіталіся мы абсалютна цвярозыя. "Будзь здароў, Стары. Заходзь, буду рады", — сказаў мне Караткевіч. "Будзь здароў, Лятуць галандзец, дзякую, пастараюся", — адказаў я.

Але такое цёплае сустрэчы ў нас, здаецца, больш ніколі не было, хоць у жыцці, у рэдакцый часопісаў, у выдавецтве мы сустракаліся даволі часта, а ў часопісе "Маладосць" мне пашэнціла яшчэ рэдагаваць яго аповесць "Зброя" i раман "Чорны замак Альшанскі".

Караткевіч імкліва набіраў сілы, з пазіі ён больш пераклучыўся на прозу, з-пад яго п'яра выходзілі аповесці, раманы — як гістарычныя, так i на сучасную тэму. Але ў гістарычным жанры ён быў больш упэўнены, тут яму ў нас не было роўных. Караткевіча сталі выдаваць у Саюзе, за мяжою. Ён трохи ажыў матэрыяльна, з ім сталі лічыцца наверх, хоць патрыятычны, нацыянальны накірунак яго творчасці там не надта падабаўся. А мо i надта не падабаўся. Але на гэта ён мала звачаў. Ён шмат працаваў, парушаючы нармальны рэжым дня, даводзіў сябе да знясілення, а потым рабіў кароткія перадышкі, якія часам занягваліся i не прыносілі патрэбнага адпачынку. Здароўе яго стала пагаршацца, настрой часта быў змрочны. Калі заходзіла гутарка пра лячэнне, ён злаваў, махаў рукою, казаў: "Ну i што, калі я яшчэ пажыву? Ці не пажыву? Якая розніца? Няма ніякага сэнсу". Яго забіла цяжкая атмасфера нашага жыцця, як гэта ні горка прызнаць.

Кожны народ мае ў сваёй гісторыі такіх творцаў, у асабе i творчасці якіх найбольш поўна ўвасоблены характар i адметнасць яго самога. Беларусы не выключэнне. Хіба што прызнанне да такіх сыноў Бацькаўшчыны прыходзіла часам са спазненнем. А мо i самі мы не заўсёды разумелі, каго маем у сваім асяроддзі, хто гаворыць нашымі голасам у шматнацыянальным чалавечым атачэнні — ці то ў Еўропе, ці то яшчэ далей.



Мой Караткевіч

Падаецца, што асоба Уладзіміра Караткевіча ў гэтым сэнсе адносіцца да тых прыемных выключэнняў, якія надараліся i на нашым гістарычным шляху. Пераадольваючы пэўнае неразуменне, пакідаючы безважымым прыдзіркі асабліва пільных чытальнікаў сваіх твораў, Караткевіч здолеў дайсці да душы прагматычна абачлівага беларуса. Ён абудзіў у ёй тое поклічнае рэха, якое ўжо ніколі, відаць, не заглухне, не адпусціць ад напісанага Уладзімірам Сямёнавічам. А што да складанасці ўзаемаадносін сапраўднага пісьменніка са сваім часам, то гэта ўласціва не адно таму перыяду, у якім жыў Караткевіч. Хто на каго i як павінен удзейнічаць i ўплываць, залежыць не адно ад канкрэтных абставін жыцця, але i ад пазіцыі творцы, ягонай дасведчанасці, мудрасці, здольнасці па-філасофску асэнсаваць мінулае свайго народа ў праекцыі на будучыню i ад здатнасці не схібіць перад гістарычнай праўдай. Караткевіч здолеў глыбока зразумець мінулы час i таму агярэдзіў у гэтым свой, павёў за сабой, запаліў паходню для іншых.

Так бачыцца мне роля Уладзіміра Караткевіча ў беларускі самазнанні, у разуменні саміх сябе i месца ў сусветнай гісторыі. Месца годнага i вартага павагі. Караткевічу, на шчасце, выпала зведць чытацкую прыхільнасць яшчэ пры жыцці. Удзячныя словы падтрымкі, вялікія чэргі ў бібліятэках (некаму сёння мо не верыцца, што такое магло быць, але гэта праўда) спачатку за часопісамі, дзе друкаваліся яго раманы, а пасля i за кнігамі, перакладамі на іншыя мовы — усё гэта ён пабачыў сам.

Помніцца, як мы, студэнты філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, рыхтаваліся да чарговай паездкі на цалінныя будоўлі Казахстана. Было гэта напрыканцы шасцідзятых гадоў мінулага стагоддзя. Збіралі бібліятэчку, каб самім не адвыкнуць ад мастацкага слова i казахскім дзеям перадаць карысныя кнігі. "Каласы пад сярпом тваім" былі на беларускай мове. Знаўцаў нашай мовы сярэд казаху не знайшлося. Давялося проста пераказаць сюжэт. Але для дапытлівых падлеткаў гэтага аказаўся мала. Ім карціла больш ведаць пра тых людзей, што завуцця беларусамі, прадстаўнікі якіх штогод прыязджаюць у пыльны палыновы стэп, каб пакінуць пасля сябе новыя школы, клубы, іншыя пабудовы. Мусілі познімі зорнымі вечарамі чытаць няўрымслівым маладым казахам "Каласы..." з імгненным перакладам на рускую мову. Слухалі, разумелі, пыталіся, захапляліся...

А зараз вось падумаў, што ў кожнага свой Караткевіч. Быў, ёсць, будзе. I гэта не

бязэнерства. Сапраўды, парознаму ўспрымаецца гэтая выбітная постаць тымі, хто добра ведаў пісьменніка, меў мажлівасць сустракацца i дыскутаваць з ім, тымі, хто проста жыў адначасна з ім, слухаў яго падчас чытацкіх сустрэч, i тымі, хто спазнае i будзе спазнаваць майстра слова выключна па кнігах. Але такое ўспрыманне ніякім чынам не прышмільніць ні яго асобу, ні зробленае ім дзеля карысці свайго народа, не зменшыць уражання ад ягонай творчасці, прысвечанай роднай зямлі.

Караткевіч умацоўвае нашу здольнасць свядома ўспрымаць сваю зямлю — як у далёкім мінулым, так i ў звязке гістарычна пражытага i перажытага з цяперашняй рэальнасцю. Пісьменнік здолеў так гістарызаваць сучаснасць i так асучасніць гісторыю, што пасля прачытання ягоных твораў пачынаеш адчуваць, што ты не толькі далучаны да спраў далёкіх продкаў, але ўспрымаеш гэтыя дзеі ў кантэксце i лучнасці з днём сённяшнім. Ён паказаў непарыўнасць гісторыі праз непарыўнасць чалавечых лёсаў, праз пераемнасць саміх матэрыяльных сведкаў жыцця чалавека — ад прадметаў хатняга ўжытку да замакаў, храмаў, крэпасцяў, абразоў, карцін, скульптур.

Да творчасці Караткевіча будучы звяртацца i як да гістарычнай першакрыніцы. А гэта, напэўна, адна з найвышэйшых адзнак вартасці i запатрабаванасці створага ім. Памятаю, як бракавала мне неабходнага матэрыялу, калі пісаў пра цыгану на беларускіх землях i пра той час, калі наш знакаміты Мір быў цыганскай сталіцай на ўсё Вялікае княства Літоўскае. А найперш не ставала таго няўлоўнага мастора, таго нябачнага камертона, што дае мажлівасць настроіцца на патрэбную хвалю i з найбольшай адэкватнасцю ўвасобіць задуманае. Чытаў i перачытваў Караткевіча. Твор за твора, радок за радком. Алчуў, знайшоў, зразумеў — i тады напісалася тое, што хацеў. I ўвогуле, калі прызнацца шчыра, то гістарычнай тэмай захварэў не без уплыву Уладзіміра Сямёнавіча. Захварэў, відаць, невывучена. Але ні кропелькі не шкадую.

Часам сам сабе задаю пытанне: а як сёння можна вызначыць асобу Караткевіча? I адказаваю: проста — беларускі пісьменнік. На мой погляд, гэта найвышэйшае для творцы азначэнне. Хіба патрэбна нешта дадаваць да імён Талстога, Пушкіна, Дастаеўскага? Іхныя прозвішча гаворыць само за сябе: i за творчасці, i за прыналежнасць да краіны. Хачу спадзявацца, што прозвішча Уладзіміра Караткевіча з'яўляецца не толькі сведчаннем сапраўднай, якаснай літаратуры, але i апазнавальнай прыкметай нашай Беларусі.

Роля пісьменніка гістарычнай тэматыкі сёння асабліва запатрабавана. Але не таго, хто суха пераказвае гістарычныя факты, хай сабе i забытыя. Надзвычайна важна пэўным чынам міфалагізаваць нашу гісторыю. Нам проста не хапае міфаў, гістарычных міфаў. Не, не выдумак. Тут панавалі павіны праўды i толькі праўды. А вось расказ пра гістарычныя з'явы, падзеі, асобы не павінен быць сухім, казённым, безэмацыйным. Нават, а мо найперш, у школьных падручніках.

У гэтым сэнсе творчасць Уладзіміра Караткевіча, ягоныя гістарычныя творы, найлепшы падручнік. Там не адно займальнасць падзей, але i нацыянальны характар, сапраўднае, жывое жыццё народа i натуральны патрыятызм — без дыялектыкі, маралізатарства.

Калі пад гэтым вуглом зірнуць на створанае Караткевічам, то, безумоўна, ён мэтанакіравана дамагаўся стварэння нацыянальнага міфа, любіў сівія легенды i таленавіта выкарыстоўваў іх. Практычна ўсё створанае ім прасякнута дбаннем пра лёс Бацькаўшчыны. А каб як мага паўней i выразней выказаць праўду, нездарма звяртаўся да дакументальных фільмаў — ён жа быў прафесійным сцэнарыстам, веў на тэлебачанні праграму, прысвечаную спадчыне.

Яшчэ пры жыцці творы Караткевіча ўвасобіліся на экране. Вядома, што перавод аднаго твора ў іншы жанр, на іншую мастацкую мову не абыходзіцца без страт. Іначай, відаць, немагчыма. Мне давалося быць сведкам, як Уладзімір Сямёнавіч удзельнічаў у абмеркаванні моладзю фільма "Дзікае паліванне караля Стаха". Бачыў рэакцыю імпульсіўнага i ўзрушанага пісьменніка. Мійка скажу, што была яна не ўхвальнай. Але ж фільм жыве i сёння хвалюе, змушае думаць, разважаць, прыбабляе i моладзь да нашай гісторыі.

Ён прайшоў да нас пад шэпт "Свайой легенды", абудзіў усіх "Званамі Віцебска", пазнаёміў з "Малі ўраганам", "Кастусём Каліноўскім" i "Цыганскім каралям", хітравата запытаў: ці ведаем мы, чаму "Хрыстос прызямліўся ў Гародні", расказаў, як "У снях драме вясна", пагушкаў у "Калысцы чатырох чараўніц", а пасля запрасіў у "Чорны замак Альшанскі", навучыў, абмінаючы "Ладзю распачы", уякаць ад "Дзікага палівання караля Стаха", нагалаў, што "Нельга забыць" ні "Маю Іліяду", ні "Вячэрнія ветразі", захапляльна распавёў пра "Зямлю пад бэльмі крыламі" i цвёрда заявіў — "Быў. Ёсць. Буду".

На шчасце, не памыліўся.

Анатоль БУТЭВІЧ



У. Караткевіч з В. Жылшчкім. 1968 г.

такія рэдактарскія прамашкі, але аўтару не гаварыў.

— А ці памятаеш, Лятуць галандзец, што ты напісаў мне на тытуле сваёй васьм гэтай кніжкі, якую падараваў, як толькі яна выйшла з друку?

Караткевіч перастаў займацца каваю, якая ўжо варылася на пліце, павярнуўся да мяне ў паўабарота, бліснуўшы вачамі, i сказаў не думаючы, тут жа:

— Даслоўна: "Дарагому другу — паплечніку, Валодзьку Дамашэвічу — з любоўю". А вось калі — ўжо забыўся.

— А я памятаю — "14.09.61. Мінск". Бачыш? Сярэдзіна верасня, яшчэ адгалоскі лета, мо такое надвор'е, як сёння.

— Дык у чым соль пытання? Ах ты, чорт! Ах, д'ябал!.. Не ты, не ты, Стары, гэта я лаюся на каву, ледзь не ўцякла, халера.

Не ўнікаючы ў сутнасць, можна было падумаць, што Караткевіч трапіў пад уладу Бахуса — i гэта яму пашкодзіла. Мо якраз наадварот: каб не гэта, яго жыццё магло б быць яшчэ карацейшым, — нездарма ў яго такое сімвалічнае прозвішча.

На вялікі жаль, з нашых лепшых беларускіх пісьменнікаў рэдка хто дажываў да глыбокай старасці, рэдка хто змог аддаць свайму народу ўвесь той вялікі дар, які ён нес у сваёй душы, дар, дадзены бацькамі i Богам. Але скажам ім дзякуй i за тое, што яны пакінулі для нас, для нашай культуры. Яны зрабілі ўсё, што змаглі. Скажам лацінаю, якую так любіў наш Уладзімір Караткевіч: *Gloria victis!* — Слава пераможаным!

Уладзімір ДАМАШЭВІЧ
Фота Сяргея ПАНІЗНІКА

Апошнім часам давалася прачытаць два артыкулы ў абсалютна палярных па палітычных поглядах выданнях, якія насцярожылі мае дзяржаўнае літаратурнае ўтрыманства. Гэта артыкул Л. Рублеўскай у "СБ" "Вершыны нікто не отменял" і "Адкрыты ліст" Л. Дранько-Майсюка і Р.Сітніцы ў "Народнай волі". Вось адзіна вызначаны мной з кантэксту двух артыкулаў, рэфрэн, які я паспрабаваў сінтэзаваць: "Беларускую літаратуру трэба любіць. За вельмі працяглае час свайго існавання ва ўмовах нелюбові і нянавісці, а то і

тыя ўпамінання і "шматтыражнай раскруткі" такія з іх, як А. Федарэнка, А. Наварыч, С. Адамовіч, Н. Кучмель, А. Бахарэвіч, Я. Лайкоў, А. Брава, А. Гуцаў, І. Шаўлякова, М. Шчур, Г. Булька, Зм. Серабракоў, Г. Кісліцына, А. Хадановіч, Г. Дубянецкая, Ю. Барысевіч, Ю. Пацюпа, Я. Дашына, А. Масла?..)

Таму гаворка ў Л. Рублеўскай атрымліваецца не зусім паўнаважнай, хоць, на першы погляд, эмацыйнай і захапляльнай. З чаго быў распачаты артыкул тым ён і скончыўся: "Не думаю, что в этой статье

наўна)... Чамусьці не акцэнтуюцца ўвага на пісьменніцкім расколе, адсутнасці свабоды і дэмакратыі ўнутры саміх творцаў. (Невядома таксама, на якую аўдыторыю і перспектыву працуюць нашы навуковыя інстытуты мовы і літаратуры...)

І ўвогуле, ці ёсць сёння ў сучасным нацыянальным пісьменстве творчыя асобы такога рангу і калібру, на прыкладзе якіх, як на непарушным падмурку, маглі б грунтавацца новыя літаратурныя сілы, як тое было за Купалам, Танкам, Караткевічам, Быкавым?.. Пытанне адкрытае. Не хапае

"на свет цэлы". Дзеля таго толькі, "каб людзьмі звацца". Таму яны і кажуць ПШО, але не называюць ХТО. Таксама пазіцыя. Няхай і не зусім творчая, але затое людская. Дык што ж замоўчваюць у сваім "Адкрытым лісце" Л.Дранько-Майсюк і Р.Сітніца? Сутнасць. Замест таго, каб называць рэчы сваімі імёнамі, яны чамусьці метафарычна маскіруюць іх: "на хвалях самага свабоднага радзі", "углядаючыся ў "ружовы туман", "дапамагаючы русіфікатарам, адначасна нацягваюць на сябе "даспехі" барацьбітоў за Беларусьчыну", "імя аўтара таго допісу нам нічога істотнага не гаворыць, таму яго не згадваем"... Але менавіта пры такой асцярожнасці зазвычай робяцца і нечаканыя прагаворванні: "Можна было б і не заўважаць гэтага тэксту, прыналежнага да ўсё таго ж банальнага шэрагу злосных наскокаў на родную літаратуру. Але ў ім неабгрунтавана ганіцца не толькі літаратура, але і канкрэтны чалавек — вядзецца непрыхавана-пагардліва, цынічная гаворка пра пісьменніка..." Парадокс ды годзе. Аказваецца, каб не ганьбіўся канкрэтны чалавек, то аўтары можа і не заўважылі б злосных наскокаў на ўсю нашу родную літаратуру?! Карпаратыўнасць і таварышаванне, як заўсёды ў нас, пераважваюць галоўнае — сумленнасць і нацыянальную ідэю. Колькі слоў пра "корань праблемы". У чацвёртым нумары часопіса "Архэ" гродзенскі крытык Даніла Жукоўскі непраўдана, на мой погляд, а магчыма і па рэдакцыйнай замове, раскрытыкаваў новую кніжку Барыса Пятровіча "Шчасце быць...". Назоў артыкула "Пісьменнік і пустэча" кажа больш, чым увесь тэкст. Жукоўскаму ў кніжцы Пятровіча забракавала зместу. Таго самага, ад якога самі архэйцы заўжды хаваліся за стыль і форму. Тут не месца для канкрэтных разважанняў адносна мастацкай вартасці згаданай цікавай і неардынарнай кніжкі В.Пятровіча. Аднак скажу, што ў дадзеным выпадку я катэгарычна не згодзен з крытыкам, хоць і не забіраю назад свае словы пра яго адметную таленавітасць, як тое здарылася з Р.Барадудзіным, калі палітычны момант запатрабаваў ад яго паэтычнай ахвяры некалі ім жа ўхваленага П.Вераб'ёва. Хочацца папярэдзіць маладзейшага свайго калегу Д.Жукоўскага, што падобнае "схіленне літаратурнага стану" ў далейшым можа прывесці да канчатковага надлому творчай асобы. Не абыду і яшчэ адзін негатыўны для мяне факт. У тым жа месцы, ухваляючы крытычны талент Жукоўскага, я не прамінуў сказаць добрыя словы і пра яго калегу з Берасцейшчыны, маладога крытыка Сяргея Грышкевіча. Але, на жаль, і з гэтым чалавекам выйшла не лепш. Расхваліўшы паэму мясцовага рэдактара ў той жа мясцовай газеце, ён праз пэўны час прынёс у "ЛіМ" свой разгромны артыкул пра ўсё той жа твор, але на гэты раз падпісаны псеўданімам (!) Прычым асабліва не хаваючы гэтага факту ад рэдакцыі. Вось такія цяпер норавы. Спадзяюся, не ва ўсіх. А крытык па адоранасці вельмі цікавы. Куды заводзяць падобныя "тульні" літаратураў даўно вядома — у творчы тупік. І ўвогуле, адкуль жа, браткі, будзе ў нас уздым мастацкай літаратуры і культуры агулам пры такім падыходзе і стаўленні да ўласнай творчасці і маралі? Альбо вось яшчэ, ці чыталі вы апошні (18) нумар "Дзеяслова"? Што напісаў там наш вядомы літаратар У.Арлоў да 75-годдзя У.Караткевіча — успаміны пра Уладзіміра Сямёнавіча ці пра сябе самога? Я так і не зразумеў, што можна было ўспомніць пра чалавека, не меўшы з ім па сутнасці амаль ніякіх адносін? Між іншым, не без гумару паўсцываўшы Я.Скрыгана, 100-годдзе якога таксама адзначаецца ў гэтым выданні, не кажучы ўжо пра самога У.Караткевіча (бо яны, бачыце, некалі асмеліліся зрабіць яму, тады яшчэ маладому пачынаючаму пісьменніку,

АБ ЧЫМ МАУЧЫМ?

ПАПЕМІКА

дзеку, яна мае права, каб яе любілі." "Почему же сегодня мы говорим об упадке интереса к литературе, особенно белорусской, почему все чаще приходится сталкиваться с убеждением, что «у нас ничего нет»? (...) Просто сегодня литература (и культура в целом) в очередной раз переживает некий переломный период, когда чудится, что вот-вот на руинах старого возникнет нечто восхитительно новое... Или, по мнению пессимистически настроенной части интеллектуальной среды, не возникнет ничего. Одно понятно всем: что-то разрушено... То ли в самой литературе, то ли в ее контексте: нет ни былой иерархии имен, ни былого внимания общества."

І калі ў занепакоенасці жаночага тэксту ўсё ж можна заўважыць і асабістыя прыхаваныя матывы ("Довелось услышать грустную фразу от коллеги-литератора: «Если бы Короткевич принадлежал к нашему поколению, его бы никто не знал». И вы знаете, я готова согласиться. Даже преподаватели литературы не знают имен сегодняшних сорокалетних, пишущих романы, пьесы, поэмы, стихи... Неужели всё поколение не заслуживает внимания, не говоря уже о тех, кто моложе?"), то ў мужчынскім "лісце" візуальна прасвечваецца міралюбны беларускі альтруізм: абараняючы свайго не зачэп і чужога ("Іншым жа разам, разгарнуўшы вядомую і ці не самую незалежную газету, прачытаем на роднай мове, што "беларускія паэты пахнуць потам..."). Якую газету разгарнуць і якія паэты "пахнуць" — "сие тайна велика есть?" І гэтак ва ўсім тэксце. Антыгероі праходзяць інкогніта. Як бачым, нават у актуальных, зладзённых і палемічных выступках беларускія літаратары паказваюць сваю ментальную талерантнасць і спрадвечную хатакрайнасць.

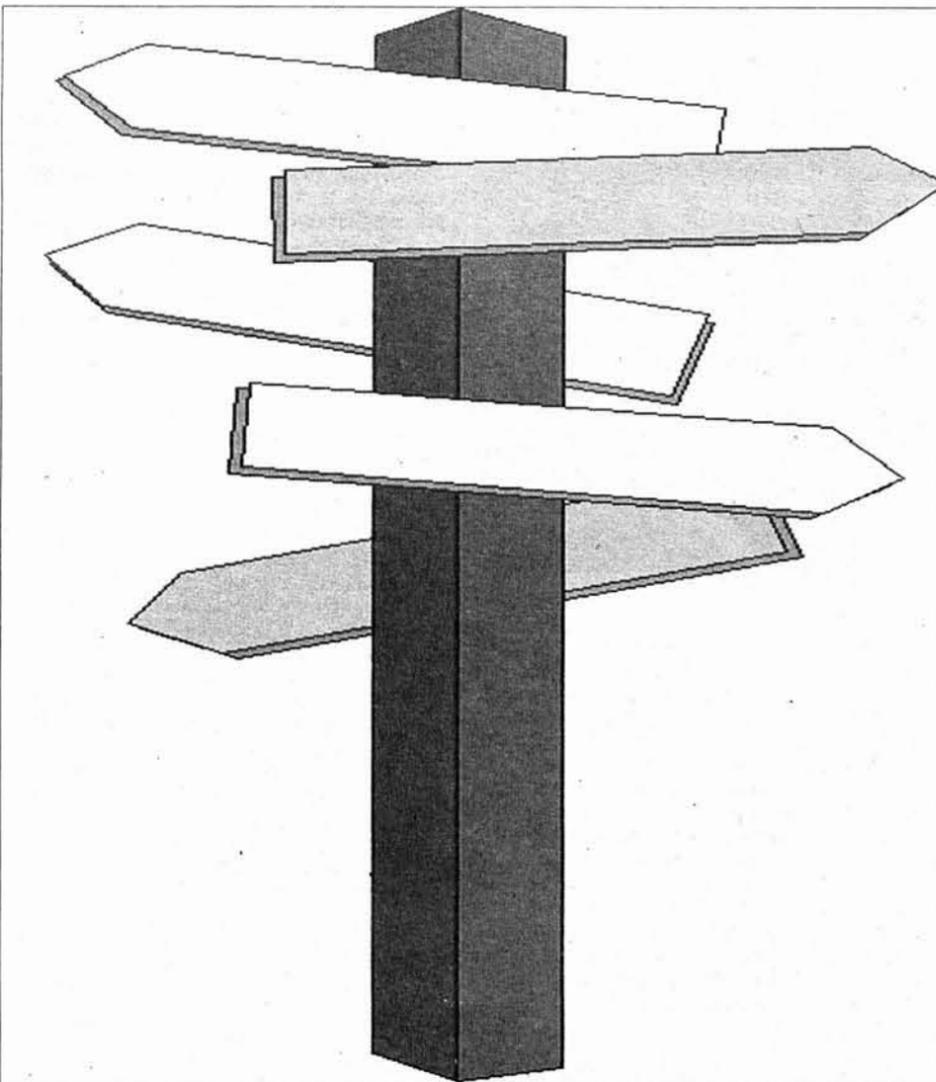
Артыкул Л.Рублеўскай, прызнаем і з задавальненнем адзначым, стылістычна адточаны і выштукаваны па форме. Аднак не напоўнены мясцоўнай фактурай. Вышкаленасць і эрудыцыя аўтара часта вырашаюць прыватныя творчыя праблемы гэтага ж аўтара, але ніяк не ўздзейнічаюць на вырашэнне нацыянальных літаратурных праблем. У артыкуле няма прозвішчаў тых самых саракагадовых, пра якіх так турбуецца літаратурны аглядальнік (хіба толькі ўласнае), не агучаны ні выбітныя, ні нізкапробныя кнігі і творы сучаснай беларускай літаратуры (а хіба не вар-

удастся ответить на возникшие вопросы... Да и цель иная — скорее, обозначить повод для разговора". Дзіўны аб'ём толькі для абзначэння прычыны маючай быць гутаркі — амаль цэлы разварот саліднай дзяржаўнай газеты. Неяк неўпрыкмет навучыліся мы сёння пісаць ні пра што, прэтэндуючы на многае, пры тым умудрыўшыся (не ў гэтым канкрэтным выпадку) без гвалту і крыку зганьбіць альбо цішком адправіць у архіў востракрытычную працу сваіх папярэднікаў, да якога б яны літаратурнага накірунку не належалі.

Часцей за ўсё ў сённяшняй нашай крытыцы ставяцца пытанні, але не даюцца адказы. Ёсць боль і скаргі хворага пацыента (літаратараў), але няма клінічнага дыягназу (крытычнага аналізу) і, само сабой, прызначанага лячэння (рэцэпта, хоць гэта і

глыбокага вольнага дыхання, каб артыкулярна правільна вымавіць неаспрэчна мудры адказ. Можна, праўда, пайсці шляхам Л.Рублеўскай і прыкрыцца выразам з Ралана Барта: "Свобода магчыма толькі за межамі мовы. Бада ў тым, што за межы мовы няма выхаду: гэта замкнутая прастора... Нам, людзям, нічога не застаецца, апроч як хітраваць з мовай, абдурваць мову. Гэтае выратавальнае махлярства, гэты бліскучы абман, і дазваляюць пацуць нам гучанне безуладнай мовы".

Яшчэ цікавей з "Адкрытым лістом". Сігналізуючы пра крытычны стан узаемаадносін у апазіцыйных літаратурных колах, а заадно абараняючы свайго калегу і таварыша ад наскокаў сваіх жа таварышаў і калег, аўтары ліста, як у вядомым вершы Янкі Купалы, "нясуць гэту крыўду"



Валеры ПАЗНЯКЕВІЧ



УЛАДЗІМІРУ КАРАТКЕВІЧУ

Я хацеў бы застацца каменнем:
Займізлым, сівым і прарочым...
Камяні прарастаюць цярпеннем,
Яны маюць гісторыі вочы.

Я бяру іх жыццёвую мудрасць
І гляджу на Сусвет бласлаўлена.
Камянеў задубелая скура
Ад раскатаў вясновага грому,

Ад праменняў пякучага сонца,
І ад хваляў халодна-празрыстых.
Камяні ўсе — жыцця абаронцы.
Камяні ўсёй зямлі — пацыфісты.

І калі я ў жыцці сустракаю
На магілах каменне з крыжамі, —
Гэта значыць, я памяць вяртаю,
Сустракаюся думкаю з Вамі.

Віталія БАГУН



Не трэба пакутаваць болей
ад недарэчных думак
пра недасягальнае неба.
Пасміхнуцца і прабачыць
ворагам іх недахопы,
і забыць абяцанні каханья,
растварыць іх, як цукар
у каве золкіх
студзенскіх прыцемкаў.

Проста слухаць цішыню
снега, які ападае.

Алесь СТАДУБ



ПАЭЗІЯ

Паэзія, крыху прычасця
Дазволь з агністай чары

мне напіцца.
За нашу узаемнасць час ручасця,
Ты для мяне —
нязгасная бажніца.

Я адхіляў калісьці адгаворы:
За вершамі змарнуешся затанна.
Паэты тэмы вудзяць
у міжзор'і,
Гартаюць кнігі іх мерыдыяны.

— Уладзімір!.. — данеслася з рэхам.
І зязюля гады пракувала...
Срэбны вершнік ля замка

праехаў, —
На дарогу падкова упала.

ПАГАНСКІ КАРОЛЬ

Стралою маланкі працягае
дрэва Сусвету.
Агністыя пальцы сціскаюць
паранены ствол.
Паганскі кароль у парыве
шалёнага ветру
Прарочым агнём карануе Радзіму,
Планету.
Дае ёй магчымасць убачыць
сваё хараство.

Агонь — гэта смерць. Але ж і агонь —
нарадженне.
Дваякасць агню зразумела далёка
не ўсім.
Агонь — гэта думак і словаў
зямных абудженне,
Агонь — пацвярджэнне прыродай
закладзеных сіл.

Не бойся агню! —
Агонь — прарадзіма планеты.
Агонь загартоўвае нашай адвагі
мячы.

Я вершы палю, бо агонь нараджае
паэтаў,
Каб сілай стагоддзяў душэўныя раны
лячыць.

І нічога не баяцца болей.
Не чакаць ні лістоў,
ні святаў, ні сяброў.
Бачыць пацеркі
у ланцужку зімовых ліхтароў.
Чытаць малітву
пра няспраўджаную мару.

Па шэрым небе,
якое так блізка да зямлі схілілася,
як быццам распавесці ёй
жадае на сакрэту, што
мы разышліся толькі ўчора
і ранак заўтрашняга дня
чакае нашае сустрэчы,
бягуць прывіды аблокаў,
губляюць касмылі надзеі,
а лес, які зубчастым кантам
угрызаецца ў далягляд,
са спачуваннем назірае іх бег.
Ён жыве тут.
І неба жыве тут.
А аблокі тут ненадоўга —
яны ўсяго толькі ўцекачы.

Вучыцца ў травы,
услухоўвацца ў подыхі.

А я на лесвіцы радкоў трывалых
Да чулай Музы браўся ненарокам,
Яна была і ласкай,

і папрокам,
Ніколі мне не раіла прывалаў.

Табе я шчыра дзякую за шчасце,
Мая Паэзія, і радасць,

і спакуса.
Я з іншай ласкай долі
не зміруся.

Дазволь для вечнасці
крыху прычасця.

БЯДУЕ ХОЛАД

Пакуль цяпло з-за лесу гляне
І ранак радасцю кране,
Бядуе холад у тумане:
"Каля каго пагрэцца мне?"
А мне каля каго пагрэцца,
Ці каля вас, ці ля Яе —
Той, што Радзімаю завецца,
Якой мне вельмі не стае
Ні ў роднай мове, ні ў пачуццях,
Ні ў сэрцы, і ні ў галаве?
Спяшаецца унук працнунца.
У ім мужнее чалавек.
Ён, можа, гэты свет падманна
Упартай думкаю праткне.

РОЗДУМ ЛЯ ЗАМКА РАДЗІВІЛАЎ

Ля відушчых каменяў,
муроў пасівелых.
Дзе прымалі з пашанай
заможных гасцей,
Сёння позірк стагоддзяў,
бы позірк Хімеры
Працінае ўсё цела маё да касцей.

Я заплюшчваю вочы і бачу,
што ў замку
Радзівілы спраўляюць святочны
свой баль.
Маладзіцы гуляюць па весняму парку
І альтанка глядзіць
зацікаўлена ўдаль.

Пазалочаны келіх
з віном недапітым,
Цені свечак, бы здані,
хістаюць святло.
І партрэты на сценах
згушчаюць палітры,
Несучы незгасальнае
ў сэрцы цяпло.

Хто прызнаецца Богу
душы чалавечай,
Што знічтожылі хамы
яе хараство?

Хіба толькі партрэты на сценах,
Ці свечкі,
Ці крыжы,
Што глядзяць у майклівы прастор?

Вучыцца ў дрэваў
імкнучца ўвышыню.
Вучыцца ў неба
заставацца ціхмяным.
З гэтых вобразаў
ляціць сябе.
Быць роўнай, як вада,
што прымае
ў сваю бязмежнасць
кроплі весняга дажджу.

Усё тое самае неба.
Тыя ж аблокі.
Сноп сонечных промяняў.
Сумненняў зерне
перабрадзіла
ў горкі адчай.
Пахне зямля, як раней,
павуціннем грыбніцы.

На маркотнай прасціне
шэрых сумэтаў
сярод сваіх паснулых
сябровак-бяроз
толькі вярба выпрастае
пухнатыя коцікі.

Бядуе холад у тумане.
А вы бядуеце, ці не?

ЗНОЎ БУДЗЕ ДЗЕНЬ

М.Ф.

Туманам прыцемка умыюся,
Як рانیцай — жывой расой,
Тваіх задум глыбокі вымысел
На варыянт зыначу свой.

Мо раптам сам сабе прыснюся,
А мо — з табою ля ракі,
Мо рукапоціск Беларусі
Адчую за свае радкі.

Жыццё — наш бессмяротны
клопат
І наймацнейшае са слоў.
Пачую на буслянцы
клёкат:
Размову шчырую буслоў.

Расою рانیцы умыюся,
Устаўшы лёгка да пары,
І са спакусаў будняў
вырвуся,
Каб турбавацца і тварыць.



Мал. Ул. Лукшы



З падачы ўласнай фанатэры расту да нябёс. І з вышні гіганцкага росту раптам бачу сябе сапраўднага: мураша за мурашынмі справамі. Жахаюся, але мушу пакідаць уяўную верхатуру і займаць сваё месца. На зямлі ж не магу прымірыцца з мурашынным маштабам і цягнуся ўвысь... Каб каторы раз пераканацца ў сваёй мізэрнасці.

Дом мой стаіць на бульвары, усутыч з дамамі-братамі. Фарбаваны фасад яго радуе вока. Снуюць людзі ўздоўж ягоных сценаў, каля фантаў і кветнікаў. Але я не люблю свой дом з бульварнага боку. Палабаецца пыльны двор, і нават — далёкі яго закуток, дзе паміж старым клёнам і сметніцай касабочыцца "мая лаўка".

У цёмнай задушлівай камеры чыніцца гвалт людзьмі над сабой, квітнее распуста і здрада. Нават праз таўшчэзныя дзверы даносіцца энкі і крыкі аб дапамозе. Адчыняе вартунык камеру і выклікае аднаго чалавека. "У чым ты грэшны?" — пытаецца вартунык. "Ні ў чым. Я чысты і праведны!" — кажа няшчасны. Кліча вартунык другога і трэцяга, потым усіх па чарзе, і ўсе запэўніваюць яго ў сваёй чысціні і бязгрэшнасці, і кожны перакананы: праўда за ім. Тады зачыняецца камера, ды зноў чуваць праз дзверы энкі, праклёны ды галашэнні бязгрэшных людзей.

Толькі скончылася навальніца, і раскінулася акно ад раптоўнага подыху. Праз хвіліну я стаю перад ім, ды не бачыў ні саду, у якім шапанеў дождж, ні тыну, што мусіў быць мокры. Стэл, жоўта-руды спякотны абсяг раскінуўся перад вачамі. Білі ў грудзі гарачыя паветраныя хвалі: да мяне набліжаўся смерч, што складалася з двух конусаў — конус звужэннем дагары і конус звужэннем долу. Верхні падпіраў неба і быў небам. Ніжні ўпіраўся ў зямлю і быў ёю. І злучаліся смерчы зіхоткай кропкаю... Ужо блізка гэты падвойны смерч ад мяне, і кропка — быццам не кропка, а крыж са сваёй страшнай ахвяраю. Віруе наваколле, скаланаецца дол, як акіян, ускаламучана неба. Але на крыжы — заспакоенасць, не варухненца і волас на галаве ўкрыжаванага. Напружваю зрок, але не бачу яшчэ двух крыжоў, што павінны там быць, не заўважаю ні катаў, ні агорнутых жалем. Толькі адзін Крыж, толькі адзін Пакутнік. "Божа!" — адчайна крычу і працягваю рукі ў дзікім спадзеце быць усмактаным падвойным смерчам. Але чэзне кропка, меншае дзіўнае смерч, аддаляецца па спякотным вечным абсягу...

Зацяўся чалавек. І дзеліць ён Сусвет на часткі. Знаходзіць усё болей мізэрныя. Упільнаваўшы меншую, тут жа сумняваецца ў яе наймізэрнасці, свідруе вірлавокімі мікраскопамі ў спадзяванні знайсці яе складнікі... І калі, здавалася б, дасягнута мэта — вось яна, самая меншая! — раптам абвясчае гэтая вартая жалю часткіна: "Я не часткіна, а поле!" І сапраўды робіцца няўлоўнай, і сапраўды працягвае сябе паўсюль. А разумнік чалавек знікавала маўчыць, бездапаможна чухае патыліцу ды сцяшае сябе тым, што такіх часткінак-сусветаў безліч у яго, чалавечым, целе.

Ад поўнага даверу пераходжу да крайняй замкнёнасці, унікаю людзей. Аднак пабыўшы ў адзіноце, нуджуся, марнею і, хоцькі-няхоцькі, выходжу за свой парог... Пакуль зноўку не вяртаюся, расчараваны, у родную шованку. Гэтак і кропля марская, застываючы ў прызвыклай стыхіі, узнімаецца да нябёсаў, але ўсё ж ападае дажджом і, праз сотні ручаінак, праз рэкі і моры, вяртаецца да сваёй вочыны.

Петлямі стаўся мой лёс, ямамі. І вярэдзіць нязводнае: навошта? Бо відавочна, што змяніць не змагу анічога ў дарозе сваёй. Прапісана ўжо на зорках, на далоні шурпатай ды ў кнізе жыцця: так будзе. Але не хоча з гэтым згаджацца пакутная душа грэшніка...

У светлай вітальні прымаю падарункі і віншаванні на свой юбілей. Дораць раскошныя пахучыя кветкі, а мне шкада іх, сарваных. Падносяць цукеркі ў дыхтоўных каробках, але не перпяць мае зубы салодкага. Жадаюць шчасця ў асабістым (то бок каханні) жыцці, але не трэба мне гэткага шчасця. Зычаць непарушнага здароўя, не ведаючы, што

ўсё парушаецца на гэтым свеце. Я змушаны крывадушна ўсміхацца і дзякаваць, цешачыся тым.

Цыяны пакой з белым сталом у цэнтры. Сюды прыносяць адвечнае пытанне і намагаюцца яго вырашыць. Любоў выключная і любоў боская ляжаць на сталі. І так, і гэтак шчыруюць нябачныя даследчыкі. "Нельга

Міхась ЮЖЫК



пайшло дрэва ў свет, а чалавек застаўся стаяць у лесе. Ды не вынесла душа дрэва людской грамады, а чалавек занудзіўся ад нерухомасці. Але не вярнуць ім назад свае целы, бо не можа адшукаць чалавечнага дрэва чалавек з драўлянай душою.

Груша стаяла ў пладах, што хілілі долу яе галіны. Пад жнівеньскім сонцам цяжэлі грушыны, крамянелі, імкнуліся да зямлі, але не асмелваліся расстацца са сваёй матухнай. "Падайце на мяне", — вабіў мурог. "Аслабаніце нас", — казалі галіны. "Наталіце мяне", — прасіў я, здранцвеўшы пад дрэвам. Сплывалі гадзіны і дні, але не падалі набрынялыя сонцам грушыны. Я цярпіва чакаў свайго часу. Бо нельга сарваць, нельга стрэсі, нельга прыспешваць...

Ён мае рабмічную форму, — ківае славуцы знаўца на мой квадратны стол. — Стань на маё месца і пераканайся, — падахвочвае ён мяне. Станаўлюся і бачу: стол сапраўды рабмічны. Згодна ківаю, і

Развагі

любіць хімеру", — даносіцца адзін голас. "Смешна любіць недасканалую асобу", — сцвярджае другі. "Я быў шчаслівы толькі выключнай любоўю!" — аспрэчвае трэці. "А я губляў чалавечы аблічча ад вашай праклятай выключнасці!" — прырочыць яму чацвёрты. І толькі нехта, ледзь чутны за прарэзлівымі галасамі, сумняваецца: "А ці можна класіфікацыя любові на адзін стол?"

Выходзіць дужы чалавек і абвясчае: "Я люблю жыццё, бо я яго валадар. Размежаваны добра і зло, я спазнаў зямныя законы". І, выхваляючыся, ставіць ён на бяспройгрышную справу, і прайграе. Ён ідзе па спагаду да вернай жонкі, але прастыў яе след. Цураюцца раганосца сябры, выракаюцца няўдачніка дзеці, высыхаюць крыніцы ў яго селішчы. Знясілены, ніцма ляжыць ён на сухім доле. Але раптам прабіваецца струменьчык з-пад мёртвага каменя, падыходзіць закліты вораг і поіць яго з далоняў, прылятае груган з хлебам у дзюбе, прыбягае воўк з мясам у зубах. І, насыціўшыся, устае чалавек.

Трэснула зямля. Выплыла і расцяклася па ёй нянавісць. І рынуўся на брата брат, каб падзяліць гоні і славу. А той, хто даўно ўсё падзяліў, адно ўхмыляўся ды паціраў рукі.

Памёр чалавек сталага веку, і паселі вакол труны блізкія людзі. Слэзна смуткавалі раўеснікі, старыя захоўвалі філасофскі спакой, маладыя ненавідзелі смерць і былі ўпэўнены ў сваіх сілах. А між тым прапісала ўжо Кніга лёсаў кожнаму свой век. І самы нямоглы стары пражыве яшчэ дваццаць гадоў, а самаму дужаму маладзёну засталася два месяцы. Ці не гэтыя свавольствы смерці даюць сілы жывому?

Аднойчы бег, як і заўсёды, па справах пільных. Ды раптам укалола вока: куст агрэсту зелянее. Прыйшла вясна. Ды не яна мяне здзівіла, а тое, што нібы заўчора я страпянуўся гэтак жа, калі пабачыў той самы куст зялёным... О жах! Няўжо было так адзінотна і пустэльна між леташнім і сёлетнім кустамі?

Патануўшы ў крэсле, гляджу серыял — нешта з бясконцых "мыльных опер". Калі даносіцца энкі, то прыцішаю гук, калі чыніцца гвалт — выключаю. Прапускаю ў датклівую свядомасць адно прыгожае ды памыснае, унікаю нават кепскай гульні акцёраў. Карацей, пачуваюся самавіта... Але канчаецца чарговая серыя, і доўжыцца іншы серыял, у якім ужо нічога не прыглышчыць, не выключыць, не прылагодзіць.

Пасярод бору сустраўся чалавек з дрэвам, і прыйшліся адно аднаму даспадобы. А пабратушыся, памянліся яны абалонкамі:

ўсё-ткі ведаю непакісна, што куды ні станаўся, як на яго ні глядзі і як яго ні ўяўляй, — стол застаецца квадратным. Гэта яго якасць і самасць. Гэта яго непарушная ісціна.

Пачынаем з кахання ўзнёслага, песцім і наталіем партнёра. І здаецца, няма на зямлі прыгажэйшага і лепшага чалавека, чым ён. Але ж паспрабуй гэты чалавек нас адрываць, няхай паспрабуе ён не дагджаць нашаму малюбству, нашаму ўладалюбству і юру. О, гора тады яму, нявернаму, што асмеліўся нас не кахаць. І сыплюцца на яго праклёны, і точыцца на яго нож, і жадаем мы яму смерці.

Цягнуцца з усіх бакоў доўгія ліпучыя рукі — затыкаюць мне рот. "Маўчы, — чуюцца галасы, — ты не скажаш ані слова". А я не магу маўчаць, бо ведаю, што кінутае ў зямлю зерне мусіць прарасці, а падкінуты над зямлёй камень павінен упасці. Але чуо: "Маўчы!", быццам яны мне далі гэты голас.

У горадзе Раўнавагі, дзе ўсё ва ўсіх ёсць і ўсе задаволены, я скраў бескарысную драбязу. І, зусім ужо ўсцешаны, зачыў невылазна ў доме сваім. Адчуванне ўласнай важнасці год за годам грэла і сілкавала мяне. Але неяк поначы ўварваўся ў мой дом чалавек, які называў сябе Пераможам. Дзіця вайны, што бушавала ў горадзе Раўнавагі раней, ён прышоў па маё жыццё.

Я ўзяў два кволья дрэўцы-саджанцы. Адзін тыкнуў у цыні пад домам і згубіў да яго цікавасць. Другі ж пасадзіў на віднае месца. Дзень пры дні, год за годам паліваў гэты ўпадзаны саджанец, захінаў ад ветроў і сцюжаў, усяляк яго песціў. І ўсё ж вырас ён у крывую куртатую вольху. А першы, начыста забыты, саджанец перарос цень, паўстаў над домам, засланіў сонца. Бо гэта быў дуб.

Нястомна дбаю за мараль творчасці: апяваю чысціню духу, насміхаюся над заганамі, не прымірыма змагаюся са злом. Аднак ліквідуй тое зло, запойні Сусвет дабрыняй — і адразу забуе мой пуштавет. Як і ўсе творцы, я — паразітую на калізіях паміж чорным і белым.

Штохвіліны, удзень і ўначы, шукаю прывіднага шчасця. Прымяраю слова да слова, людзей да людзей. Хочацца чагосьці лепшага, прыгажэйшага, не такога, як зараз. Тамлюся, намагаюся, прагну. А падсвядома ведаю: шчасця не знайсці, ды і ці патрэбна яно ў неадольнай дарозе, у справе шукальніка?

Калі адкрываеш ты мне, жыццё, светлы свой бок — не абнадзеіваюся, не радуся, бо чорнага не паменіла, проста зараз яно заірае ў іншыя вочы. Калісьці ж абвернеца і да мяне.

Люблю наш зменлівы, няўстойлівы клімат: не ведама чаго чакаць, на што наракаць і на што спадзявацца, ёсць чым апраўдаць свой душэўны разлад.

Строгімі вартавымі стаяць перада мною прывіды мінулага. Чаго хочучь яны, непазбыўныя? Няўжо не разлічыўся я з імі, колішнімі? Няўжо не выпілі яны мяне да астатку? Павінны застацца за плячыма, а стаяць паперадзе майго шляху — маўкліва-дакорлівыя, існыя, як жыццё, прывіды мінулага.

Абмінуўшы тысячу пастак, ведаю, што патрапіло ў тысяча першую. А таму перад гэтай наканавай мне пасткай спыняюся і яўна перажываю будучую катастрофу. Мне і баліць, мне і крыўдна, і страшна, і невыносна... Як насамрэч. Але ж ператварыўшы гэтыя лжэпакуты, іду да сапраўднай пасткі з упэўненасцю, што яе пераскочу. І пераскокваю, і шчыбую далей, бо падмануў тэорыю верагоднасці.

Блукаю па сетцы шляхоў. Пазбягаю святла, каб быць незаўважным для ворагаў. Абыходжу і цені, бо там небяспечна. Дыбаю ўлескам, ускрайкам, узбочынай. Не аслеплены сонцам, бачу святло. Не заценыены цемнем, распазнаю цёмнае. Я — на яўнай мяжы, дзе няма жыцця, а ёсць адно назіранне.

Па вуліцах і дварах працягнуў вечар свае доўгія шпупальцы. І ўсіх людзей, хто жыве ў гэтым горадзе, раптам агарнуў непакой. Боязна рушыць, боязна думаць, боязна есці і спаць. У закутках і чорных вачніцах акон схавалася тайна.

Сабраліся і жавалі, і не закрываліся раты, не спыняліся сківіцы. А ў перапынках гаманілі пра ежу, народзіны, жаніцьбы і пахаванні. Захоплена хвалілі сваіх дзяцей. І жавалі, жавалі, жавалі, жавалі...

Сядзелі мы шчыльнымі колам вакол гадзінніка, што стаяў на высокім пастаменце. Сем яго шыферблатаў глядзелі на ўсе бакі свету, і кожны з нас бачыў, як плыве час. І доўга, стагоддзе за стагоддзем, ніхто не зрушыўся з месца. Але зрабілася нудна і страшна аднаму чалавеку, і штурхнуў ён суседа ў плячо, той саўтануўся і міжволі стрывожыў трэцяга... Неўзабаве паўскавалі ўсе са сваіх месцаў ды прыняліся кахаць і ненавідзець, тварыць і руйнаваць. Так пачалося жыццё. Аднак круцілася яно ўсё адно вакол таго пастамента, на якім няўмольны гадзіннік адлічваў кожнаму свой тэрмін.

Бегалі і спыняліся, апярэджвалі і адставалі, зазнавалі каханне і смутак, ваявалі паміж сабой. Для вайны і міру, для хуткасці і спрыту стваралі машыны і бомбы. Занатоўвалі гэта ў паэмах, малявалі пра гэта карціны, выяўлялі ў танцах і музыцы. І не ведалі (ці не хацелі сабе прызнацца), што ўсяго толькі бралі ўдзел у дзівленні клетак, у няспынным перацяканні сусветнай энергіі з формы ў форму, з якасці ў якасць, з жыцця ў нябыт.

Бачу сябра свайго. Здароўкаюся, як заўсёды. Размаўляем пра сёе-тое. І неяк няўзнак гаворыць мне сябар, што яму дваццаць пяць. Як жа так, здзіўляюся не на жарг: ён жа толькі на год за мяне маладзейшы, а мне трыццаць тры. Прыглядаюся да хаўрусніка: такі ж ясны пагляд, такі ж саламяныя валасы. І раптам прыгадваю, што насамрэч даўно з ім не бачыўся. Роўна сем год. "Мне дваццаць пяць", — паўтарае сябар і чэзне ў блакітнай смуге. Я прачынаюся.

Вось дрэва, кажа мне дзед, яно такое ж згарбелае, як і я, такое ж старое і неўзабаве соохне; я бачу ў дрэве сябе, бо таксама пускаяў атожылікі і галіны ў розных напрамках, трапятая ад пачуццяў, як ягонае лапце, але ствол (лінія жыцця) трупех і згінаўся не па маёй волі.

Арт-пацеркі

Дні культуры Рэспублікі Малдова прайшлі ў нашай краіне. Іх урачыстае адкрыццё, якое адбылося ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі з удзелам нашага Акадэмічнага сімфанічнага аркестра, сталася сімвалам даўніх культурных і сяброўскіх сувязяў двух народаў. Праграма Дзён складалася пераважна з музычных імпрэз, якія ладзіліся на пляцоўках Мінска і Маладзечна.

Да 25 лістапада працягваецца XII Мінскі міжнародны кінафестываль, назва якога — «Лістапад» — набывае ўсё большую вядомасць у свеце. Больш як два дзесяткі краін — ад Германіі да Узбекістана, ад Ірана да Швецыі — прадставілі для паказу на гэтым форуме прадукцыю сваіх кінастудый. Арганізатары на чале з нязменным прэзідэнтам «Лістапада» Расціславам Яноўскім адбіралі для паказу на мінскіх экранях толькі стужкі, адпаведныя высокім прафесійным, эстэтычным і гуманістычным крытэрыям, ужо, як правіла, адзначаныя ўзнагародамі іншых кінафорумаў. Улічваючы тое, што «Лістапад-2005» супаў з Годам культуры Расійскай Федэрацыі ў нашай краіне, складальнікі фестывальнай праграмы імкнуліся прадставіць глядачам самыя новыя работы расійскіх рэжысёраў — прынамсі, у асобным праекце на базе кінатэатра «Цэнтральны». Апроч галоўнай залы «Лістапада», кінатэатра «Кастрычнік», задзейнічаны іншыя традыцыйныя асяродкі сустрэч дзесятай музы са сваімі прыхільнікамі: «Мір» — экран прэм'ер студэнцкіх аўдыторый, калектывы прадпрыемстваў — аб'ект увагі знаных творчых асоб, здымачных груп... Уладальніца галоўнага прыза, як заўсёды, вызначае глядацкае журы, якое ўзначальвае доктар мастацтвазнаўства, прафесар Рычард Смольскі. Ацэнкі прафесійных вартасцяў работ, прадстаўленых у конкурснай праграме, «раздае» асобная каманда суддзяў-кінематаграфістаў на чале са сваім старшынёй, якім сёлета быў абраны расійскі рэжысёр Сяргей Урсуляк.

Палчас Мінскага міжнароднага кінафестывалю ўжо сёмы раз ладзіцца Міжнародны фестываль дзіцячага і юнацкага кіно «Лістападзік». Яго імпрэзы адбываюцца ў Мінску, і ў сталічнай вобласці. А Дом кіно зрабіўся пляцоўкай правядзення ўрачыстых цырымоній адкрыцця і закрыцця, паказу конкурснай праграмы. «Лістападзік-2005» дорыць удзельнікам, гасцям і глядачам асаблівае адчуванне свята, аднаго духоўна, знаёмства з новымі дасягненнямі сусветнай і нацыянальнай кінематаграфіі для дзяцей. Сёлета амаль паўтара дзесятка краін прадставілі тэатр дзіцячых мастацтваў ды анімацыйныя стужкі: Аўстрыя, Арменія, Балгарыя, Германія, ЗША, Іран, Казахстан, Латвія, Расія, Сербія, Чэхія, Японія... І, вядома ж, Беларусь. Наша Нацыянальная кінастудыя вылучыла для паказу «Маленькіх уцекачоў» рэжысёра Рэнаты Грыцковай ды анімацыйныя стужкі «Рэактыўнае парася: як гуляць у кнігу» Аляксандра Ленкіна і «Несперка-2: Як служыў я ў пана» Ігара Волчака. На «Лістападзіку» працуе два журы: глядацкае дзіцячае і прафесійнае, з удзелам майстроў кіно. Вядома ж, апроч конкурснага паказу адбываюцца творчыя сустрэчы, глядацкія канферэнцыі са стваральнікамі дзіцячых кінастужак і «мульцікаў», з папулярнымі актёрамі. Цырымонія закрыцця «Лістападзіка-2005» і паказ фільма-пераможцы пройдуць сёння ўдзень. Але яшчэ і на заўтра ў Доме кіно замоўлены пазаконкурсны фестывальны сеанс для дзяцей.

С.ВЕТКА



Пастаноўка ўражае сваёй адметнай маляўнічасцю, спалучэннем спрадвечных нацыянальных матываў і духу сучаснасці, якім прасякнута арыгінальная рэжысура Уладзіміра Савіцкага ды ігра маладых актёраў, у прыватнасці, выканаўцаў галоўных роляў Ганны Хітрык (Надзея Яноўская) ды Рамана Палалякі (Беларэцкі). Але якімі б цікавымі навацямі ні вызначыўся гэты спектакль кулаўцаў, глядацкі поспех найперш абумоўлены тым, што ў яго аснове — класіка беларускай літаратуры, таленавіта перачытаная рэжысёрам У.Савіцкім.

— Уладзімір Канстанцінавіч, чаму вы абралі для сваёй новай пастаноўкі менавіта «Дзікае паляванне караля Стаха»?

— Існуе шэраг прычын. Найперш, заўсёды хочацца браць той матэрыял, які больш за ўсё цябе хвалюе. Я па-рэжысёрску неабываковы да таго, што Караткевіч стаў сучасным як класік, як вялікі беларускі пісьменнік. Мала ёсць літаратуры, драматургіі такога вы-

Высокая паэзія ТЭАТРА

Свой сёлетні, юбілейны сезон Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Янкі Купалы адкрыў прэм'ерай: спектаклем «Дзікае паляванне караля Стаха» паводле Уладзіміра Караткевіча.

сокага ўзроўню: і каб не звяртацца да гэтага шмат гадоў? Упершыню на сцэне нашага тэатра гучыць імя Караткевіча і яго неўміручае слова. Сёння ў жыцці людзей як ніколі адлюстроўваецца яго думка. Зайздасць, злосьць, здрада, — гэта не прыдбаныя якасці, гэта зараза, хвароба, што пералаецца, як спадчынасць. Гэта чума, якой пазбавіцца вельмі складана, але калісьці гэта рабіць трэба, і рабіць гэта мы павінны сілай уласнай волі з аднаго боку, а з другога — каханнем. І тады «спадчыны праклён» адляжа. Адсюль — другая прычына майго выбару: вельмі важна, каб глядач пазнаёміўся са словам Караткевіча і на сцэне. Бо аповесць скрозь працягваючы высокую паэзію, гэтак неабходнай сучаснаму чалавеку. А яшчэ — у лістападзе



адзначаецца юбілей Уладзіміра Караткевіча, і ў нейкім сэнсе пастаноўка прымеркаваная да гэтай падзеі.

— Чаму вы вырашылі зрабіць спектакль менавіта на Малой сцэне?

— Існуе стэрэатып нейкага велізарнага палатна, ад якога захачелася адыйсці. Пры распрацоўцы ідэі мяне не цікавіла маштабнасць відовішча. Бо насамрэч «Дзікае паляванне караля Стаха» — даволі тонкая і псіхалагічная гісторыя. І мяне цікавіла маштабнасць думкі.

— На ваш погляд, якую катэгорыю глядачоў найперш зацікавіць ваша пастаноўка?

— На мой погляд, гэты спектакль будзе цікава глядзець як моладзі, так і старэйшаму пакаленню. Звычайна, усе трапятліва ставяцца да Караткевіча, і яго імя на афішы павінна зацікавіць усіх.

— А чаму вы задзейнічалі ў новай рабоце толькі маладых артыстаў?

— Энергія іная. Пастаноўка досыць складаная ў плане харэаграфіі, дзеяння, выканання руху. Калі ўжо мы прыдумалі такі нетрадыцыйны, эксперыментальны спектакль, дык трэба рабіць і радыкальныя змены ва ўвасабленні дзейных асоб. Маладыя ж актёры найбольш здатныя да таго, каб апраўдаць задумку.

Сяргей САЦЮК

Фота С.Сацюка і А.Дзімітрыева

На здымках: У. Савіцкі на рэпетыцыі; Г. Хітрык у ролі Яноўскай.

Такі — адзіны ў свеце

Талент, вядома, узросту не мае. Але ж будучыня нашага мастацтва вызначаецца творчасцю маладых. І таму ў цэнтры грамадскай увагі апынулася гэтымі днямі вось такая падзея: 10 гадоў споўнілася з часу заснавання Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі.

Беларусь — краіна талентаў: такі, можна сказаць, шматварыянтны, але па сутнасці нязменны лейтматыў публікацый «ЛіМа». Даравітае і высокаадукаванае маладое пакаленне — гэта ў пэўным сэнсе люстэрка мэтанакіраванай дзяржаўнай палітыкі. Нашы чытачы добра інфармаваныя наконт таго, што робіцца ў нашай краіне, каб юныя таленты былі свечасова заўважаны, падтрыманы, каб яны мелі належныя ўмовы для развіцця і набылі высакласную прафесійную адукацыю. Сур'эзна клапаціцца пра музычную, мастацкую будучыню Беларусі Спецыяльны фонд Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі. І такі клопат — калі развіццю юных талентаў асабістую ўвагу аддае першая асоба дзяржавы — не мае аналагаў у сусветнай практыцы.

Як падкрэслівае ў сваіх выступленнях старшыня савета фонду Наталля Аўдзеева, адметнасць яго ў тым, што роўныя магчымасці для раскрыцця і развіцця творчых здольнасцяў забяспечваюцца і юным сталічным жыхарам, і дзецям з вясковай глыбінкі. Вельмі важна, што дапамога мае т.зв. адрасны, індывідуальны характар. Прычым, праца фонду вызначаецца дэмакратычнасцю: звярнуцца сюды могуць і педагогічныя калектывы, і кіраўнікі дзіцячых мастацкіх студый, танцавальных гурткоў, харавых калектываў, і сваімі юнымі талентаў, дый нават самі адораныя дзеці. Кампетэнтныя спецыялісты, якія ўваходзяць у склад экспертнай камісіі, забяспечваюць аб'ектыўнасць у разглядзе прапановы на дзяржаўную падтрымку, у ацэнках творчага патэнцыялу кандыдатур, у размеркаванні дапамогі. За 10 гадоў існавання

фонду адрасную падтрымку атрымалі 1845 таленавітых дзяўчат і хлопцаў. (Дарэчы, узроставае цэнз маладых творчых асоб, якія могуць разлічвацца на такі дзяржаўны клопат, павялічаны да 31 года).

Моладзь і адчувае матэрыяльную падтрымку, і мае магчымасць паказаць сябе на творчых конкурсах самага высокага міжнароднага ўзроўню, і удзельнічаць у канцэртным жыцці або ў выставачнай дзейнасці, і атрымаваць кансультацыі сусветна вядомых музыкантаў-педагогаў і майстроў выяўленчага мастацтва. 21 спецыяльная навучальная ўстанова (вучылішчы, каледжы), тры ВНУ мастацтва і культуры забяспечваюць сваім выхаванцам грунтоўную прафесійную адукацыю. Вялікую падтрымку ў выяўленні і развіцці творчых талентаў аказваюць музычныя, мастацкія, харэаграфічныя школы, агульнаадукацыйныя школы з творчым ухілам, колькасць якіх год ад году пашыраецца, і працэс гэты актывізуецца адпаведна актуальнай праграме развіцця вёскі.

Ну, а пералічыць беларускіх лаўрэатаў міжнародных конкурсаў, напрыклад, за апошнія 5–7 гадоў проста немагчыма: гэта дзесяткі, дзесяткі прозвішчаў. Ды і выдатных музычных калектываў, якія выхоўваюцца ў лепшых сусветных класічных традыцыях і маюць поспех далёка за межамі Беларусі, таксама багата. Сярод іх, напрыклад, — і сімфанічны аркестр Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі «Маладая Беларусь» на чале з народным артыстам краіны прафесарам Міхалам Казінцом, і Камерны аркестр Рэспубліканскага каледжа пры акадэміі, якім нязменна кіруе

яго стваральнік, вядомы педагог і маэстра Уладзімір Перлін...

Гэтымі днямі ўвага грамадскасці звернута на адзін з нашых самых маладых і перспектывных творчых калектываў — Прэзідэнцкі аркестр Рэспублікі Беларусь. Споўнілася тры гады з часу яго заснавання. Толькі тры гады — але якая рэзубакая і плённая творчасць, якое шырокае прызнанне! Удзел у фестывалях, у тым ліку ў «Славянскім базары» ў Віцебску, правядзенне гастрольных тураў па Беларусі з вядучымі салістамі, ажыццяўленне сур'эзнага творчага праекта, прысвечанага 60-годдзю Вялікай Перамогі. Асваенне ўсё новага рэпертуару, у якім, апроч папулярнай эстраднай музыкі, абавязкова прысутнічае класіка розных жанраў... Нядаўна Прэзідэнцкі аркестр выступіў у Малой зале Палаца Рэспублікі з новай праграмай, падрыхтаванай пры ўдзеле маладога баяніста-віртуоза Аляксандра Шувалава і да дня свайго нараджэння падрыхтаваў яшчэ адзін канцэрт-прэм'еру.

Так, маладому аркестру далёка да свайго першага афіцыйнага юбілею. Ды і музыкантам, якія тут іграюць, — таксама. Бо ўсе яны, пераважна, сённяшнія выхаванцы музычных навучальных устаноў. А мастакі кіраўнік, галоўны дырыжор Віктар Бабарыкін, выпускнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, можна сказаць, — іх равеснік (і, вядома ж, стыпендыят Спецыяльнага фонду). У не такія даўнія свае студэнцкія гады ён вылучыўся як таленавіты саліст, выканаўца на эўфоніуме — так называецца медны духавы інструмент, падобны да ўсім вядомай тубы. І са студэнцкіх жа гадоў Віктар Бабарыкін захапіўся дырыжыраваннем, асвоіў гэтую складаную спецыяльнасць. Нягледзячы на свой малады ўзрост, маэстра мае вопыт стварэння камерных духавых ансамбляў, паспяховага супрацоўніцтва ў якасці дырыжора і аранжыроўшчыка з рознымі маладзёжнымі калектывамі. Таму невяпадкова менавіта Віктару Бабарыкіну тры гады таму даверылі ўзначаліць Прэзідэнцкі аркестр.

Да 10-годдзя Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі падрыхтавана выстаўка мастацкіх работ яго стыпендыятаў. Экспазіцыя разгарнулася ў сталічнай галерэі «Універсітэт культуры». А ў Малой зале Палаца Рэспублікі 14 снежня адбудзецца гала-канцэрт юных музыкантаў.

С.Б.

У артыстаў прынята адзначаць свае круглыя юбілейныя даты прынародна, выступаючы ў бенефісных спектаклях ці канцэртах перад шырокай публікай. Не здрадзіў старой традыцыі і мой сябра, зямляк-канатапчанін з Украіны Віталь Пакідчанка, чый аўтарскі канцэрт, прысвечаны яго 70-годдзю, адбыўся ў Малай філарманічнай зале імя Р. Шырмы.

У РОЗНЫХ ІПАСТАСЯХ

рымцы гэтага выдатнага кампазітара і педагога кансерваторыі ў В.Пакідчанкі з'явіліся творы для хору, вакальных ансамбляў і салістаў. У чым галоўная асаблівасць гэтых твораў? У тым, бадай, што амаль усе яны паводле сэнсу і сюжэтнай асновы маюць рэлігійны характар і напісаныя на тэксты псалмоў, малітваў, а таксама на вершы хрысціянскага зместу

пад — Пастыр мой", выпушчаны летась мінскім выдавецтвам "Бестпрынт".

На юбілейным філарманічным вечары В.Пакідчанкі адбылася своеасаблівая прэзентацыя ягонага музычнага зборніка, цёпла сустрэтага слухачамі. Многія з надрукаваных твораў розных жанраў прагучалі ў выкананні самога аўтара (балэзе, голас яго паранейшаму не страціў прыгажосці), салісткі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі Ірэны Журко і некаторых вакальных ансамбляў. Сапраўдным упрыгожваннем першага аддзялення стала выступленне Дзяржаўнага камернага хору РБ пад кіраўніцтвам Наталлі Міхайлавай. Уздышы на сябе асноўную нагрузку ў паказе харавых твораў В.Пакідчанкі, гэты высокапрафесійны калектыў уразіў адметнасцю гучання галасоў і сапраўднай натхнёнасцю ў раскрыцці аўтарскіх задум.

А вось другая частка вечара, на мой погляд, трохі нагадвала эстрадна-забаўляльнае шоу с грукатаннем электрагітар і моцнымі ўдарамі барабана. Канцэртныя нумары культавага зместу пад акампанемент рок-групы зусім не пасавалі атмасферы камернай залы і было не на карысць адраджэнню добрай традыцыі правядзення ў філармоніі "Вечароў духоўнага раманса і песні". А менавіта ж такія вечары спрыяюць сардэчнай адкрытасці і непасрэднай блізкай сувязі спевака з глядачом.

Георгій ЗАГАРОДНІ

Фота забяспечана аўтарам



вядомых рускіх паэтаў Г. Дзяржавіна, Д. Меражкоўскага, С. Надсана, А. Пляшчэева, В. Кюхельбекера і інш.

Цалкам захоплены кампазітарскай творчасцю і строга вызначанай рэлігійнай тэматыкай, В.Пакідчанка напісаў ужо больш як 150 хораў, рамансаў і песень для мужчынскага і жаночага галасоў. Яны адрозніваюцца напеўнасцю, пластычнасцю формы і глыбокай эмацыянальнасцю. Значная частка іх увайшла ў зборнік духоўных твораў гэтага аўтара пад назвай "Гос-

Брама Радуты

У дзень памянання продкаў на раннехрысціянскіх могілках у вёсцы Радута, што непдалёк ад мястэчка Лынтупы Пастаўскага раёна, асвечана "Каплічная Брама". Гэта помнік раннім хрысціянам на Беларусі, ініцыятарамі стварэння якога былі рэдактар часопіса "Нашы карані" Міхась Гіль і краязнаўца Аляксандр Гарбуль. Чынікамі новага культавага збудавання сталі Уладзімір Іванковіч (матэрыяльная дапамога), Юрась Фурс (каваларская праца), Стэфан Казлоўскі (выканаў фігуру Хрыста). Стваральнік і кіраўнік праекта вядомы жывапісец Аляксандр Цыр-

Тутэйшы жыхар Баляслаў Кібіцкі памятае, як у часы Другой сусветнай вайны на гэтым кургане было пахавана сем немцаў, а пра ранейшыя пахаванні яму расказвала суседка, прадзеда якой знайшлі апошні прыстанак на гэтым могільніку.

На Беларусі вядомыя некалькі аналагічных курганоў, але гэта адзіны старажытны хрысціянскі могільнік, ушанаваны культавым помнікам. Незвычайная па форме пабудова адначасова нечым нагадвае браму і алтар (ці ахвярнік), на якім размешчана шыльда з надпісам:



куноў святым абавязкам сапраўднага Грамадзяніна лічыць услаўленне гісторыі Айчыны. Гістарычная тэма гучыць не толькі ў яго палотнах, але і ў культовых помніках. Сярод іх — знак у вёсцы Чэхі (2000г.), які прысвечаны юбілею хрысціянства і мае за аснову крыж Еўфрасіні Полацкай; помнікі паўстанцу 1863г. Фларыяну Даноўскаму і Вандзе Ромэр, жонцы слаўтага мастака XIX ст. Альфрэда Ізілора Ромэра (2002 г., могілкі каля вёскі Каралінова); "Капліца Пашаны", усталяваная на могілках ля вёскі Страчы ў гонар паглыбленага змагароў за Беларусь (2004 г.). Аўтар "Каплічнай Браны" сцвярджае, што такая самаахвярна, дабрачынная праца патрэбная, каб "пераадолець занадтае гістарычнае памішанне".

Археалагі Эдвард Зайкоўскі і Людміла Дучыц гіпатэтычна мяркуюць, што на месцы кургана ў вёсцы Радута ў старажытныя часы знаходзілася паганскае капішча. Назва ж вёскі мае старажытнабалцкае паходжанне і звязана з міфалагічнай багіняй світаня, кахання, свету памерлых, абуджэння і памірання прыроды, жонкай бога памерлых Вялеса — багіняй Радутай. У познім сярэднявеччы тут былі зроблены раннехрысціянскі могільнік, які называюць таксама "жальнікам": пра гэта сведчаць глыбока ўрослыя ў зямлю валуны з ледзь бачнымі знакамі крыжа, апрацаваныя ўручную.

"Kaplichnaya Brama. Tut znachodzicca chryscijanski mohilnik XIV-XVIII stst. Pomnik archealohii. Achouvajecca dzjar avaj. Hospadzie, bagasiavi i supakoj duhy siuhau Tvaich. Ibanujma Hospada palaha Jezusa Chrystussa i prodkau palych!" Над "алтаром" узвышаюцца, пераходзячы адно ў адно, два крыжы: шасціканцовы Ярылаў крыж і крыж з паўмесяцам, які сімвалізуе каўчэг. Распяцце Хрыста, увасобленае С.Казлоўскім у народным стылі, а таксама купальскія знакі, выкарыстаныя ў дэкаратыўным аздабленні помніка між хрысціянскіх, сучасныя раннехрысціянскай культуры. "Каплічная Брама" нібыта працягвае сімвалікай. Галава Хрыста ачолена лагерным дротам з Сібіры. На баквах дашках "Браны" размешчана 12 крыжоў, якія сімвалізуюць дванаццаць апосталаў. Новы помнік знаходзіцца на ўзвышшы кургана, узведзены на трох апорах — і ўнікае аналогія з галгофай, на якой стаяць тры крыжы...

Культавае збудаванне на фоне неба і старажытных камянёў-валуноў, якія "выглядваюць з зямлі", робіць моцнае эмацыянальнае ўражанне: здаецца, што гэта адкрытая брама Гасподня, за якой можна спазнаць таямніцы вечнасці — праз глыбокія і трывалыя карані нашай старажытнай гісторыі.

Наста СВІКРОС
Фота забяспечана аўтарам

Дэбют павогле Зарэцкага

Вядомы айчыны рэжысёр-дакументаліст, чалец Еўрапейскай кінаакадэміі Віктар Асюк, чые фільмы адзначаны больш як 25-цю ўзнагародамі міжнародных фестываляў, дэбютуе ў новай для сябе галіне творчасці.



Ён распачаў працу над сваёй першай ігравой кінастужкай — "Ой, ляцелі гусі" і мяркуе ўжо ў снежні завяршыць здымкі. У аснове сцэнарыя, напісанага самім рэжысёрам, — падзабытая сёння проза Міхася Зарэцкага, чые жыццё, як і жыцці многіх таленавітых прадстаўнікоў беларускай інтэлігенцыі, трагічна абарвалася ў 1937-м. Аператар-пастаноўшчык фільма Юрый Дакучаў.

У адзін са здымачных дзён, калі творчая група працавала ў вёсцы Завалы, што на Барысаўшчыне, нам давялося пагутарыць з Віктарам Асюком. Вось што распавёў ён пра новую работу:

— Матэрыял для дэбюта я выбраў сам. Бо мне хацелася паставіць што-небудзь паводле Зарэцкага, і калі я думаў, што буду здымаць свой першы фільм, дык меркаваў узяць нейкую яго аповесць. Потым, калі высветлілася, што гэта будзе кароткі фільм, вырашыў лепш узяць апавяданне. Знайшоў "Ой, ляцелі гусі." Мне спадабалася, што гэтае апавяданне вельмі не сацыяльнае. Гляньце творы 20—30 гадоў: яны так ці інакш чапляюць сацыяльныя тэмы. А тут абсалютна нейтральная тэма, гэтка лю-

боўная гісторыя, і я вырашыў: такое будзе лепш. Цяпер, праўда, не ведаю, ці яно лепш будзе, ці горш. Першая дэфармацыя матэрыялу здарылася 3-за адсутнасці дастатковых сродкаў. Мы вымушаны змяніць час дзеяння, і я не ведаю, да чаго гэта прывядзе. Можа, да такіх кардынальных змен, што фактычна атрымаецца гісторыя не ад Зарэцкага, а паводле Зарэцкага. Але я буду старацца максімальна захаваць ідэю — наконт духу не ведаю, а ідэю — Зарэцкага.

Пра што гэтае апавяданне — гаварыць трэба доўга. Але адно магу паведаміць: у аснове яго меладраматычнага сюжэта — любоўны трохкутнік. Але галоўныя адносіны — гэта адносіны паміж двума сябрамі, у фільме яны — сярэдняга ўзросту. Фільм павінен працягвацца гадзіну, аб'ём невялікі. Што 3-за гэтага атрымаецца?..

Галоўных герояў, якіх толькі трое, іграюць акцёры Купалаўскага тэатра Андрэй Кавальчук, Ігар Дзянісаў ды Святлана Кажамякіна. Пачалі здымаць у Мінску, праходзілі здымкі на Наваградчыне, потым ізноў Мінск... Завершаша яны ў павільёне Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм".

Адметна, што фільм здымаецца з беларускімі акцёрамі, на беларускай мове. "А на рускую мову можна заўсёды дубліраваць, было б кіно", — кажа Віктар Асюк.

Аляксандр ДЗМІТРЫЕЎ
Фота аўтара

Пераважная большасць з нас (Мы ў дадзеным выпадку — гэта сучаснікі-суайчыннікі як збіральны «вобраз-персонаж») выпрацавалі адну з самых каштоўных для выжывання ў вірлівым сёння здольнасцей — здольнасць не заўважаць складанай сітуацыі там, дзе яна не проста ёсць, але пагражае незваротнымі наступствамі. Напрыклад, любы, хто мае дачыненне да бягучага літаратурнага працэсу, амаль фізічна адчувае, як паскараецца яго герметызацыя: сустрэча жывога пісьменніка з рэальным чытачом пачынае ўсведамляцца як сапраўдная ўдача, бо для першага «шырокая чытацкая аўдыторыя» паўстае прывідам, а для другога існаванне «сучаснага беларускага літаратара» падаецца амаль містыфікацыяй.

Калі ніхто не сумняваецца ў тым, што Чалавека (асобу, грамадзяніна, патрыёта і г.д.) трэба выхоўваць, дык ці варта браць пад сумненне такую ж відавочную неабходнасць выхоўваць Чытача (праніклівага, чулага, эстэтычна падрыхтаванага і да т.п.), што здолеў бы адэкватна ўсведамляць заканамернасці і варункі сённяшняй мастацкай славеснасці?

Пытанне гэтае, насуперак цвярозаму розуму і культурнай логіцы, далёка не рытарычнае (заўважым, — не толькі для беларускай літаратурнай прасторы). Складанасць праблемы, бадай, абвострана адчуваюць тыя пісьменнікі, што маюць стасункі (у тым ліку — прафесійна-педагагічныя) са школьнай і студэнцкай аўдыторыяй, прадстаўнікі якой (анекдатычны, але далёка не адзінаковы выпадак!) найчасцей не могуць назваць ніводнага прозвішча сучасных трыццаці-, сарака-

Вольга РУСІЛКА,

дацэнт, кандыдат філалагічных навук, загадчык кафедры беларускай літаратуры БДУ імя П. М. Машэрава, аўтар некалькіх паэтычных зборнікаў

1. Сучасны літаратурны працэс — з'ява надзвычай багатая, зменлівая, хуткаплынная і ў пэўнай ступені супярэчлівая. Для таго, каб вызначыліся яго вядучыя тэндэнцыі, стала відавочнай грамадска-эстэтычная вартасць твораў, патрэбна выпрабаванне часам. Цяжка сабе ўявіць, што школьны (ды і не толькі школьны) падручнік можа поўнаасця адлюстроўваць сучасны стан літаратуры, хоць да гэтага трэба імкнуцца. У падручнік павінен уключацца той матэрыял, які ў дастатковай меры асэнсаваны літаратуразнаўчай навукай, і права на суб'ектыўнасць аўтары навучальнай кнігі не маюць. Сённяшнія падручнікі па беларускай літаратуры створаны ў адпаведнасці з канцэпцыяй рэфармавання літаратурнай адукацыі, у іх распрацоўцы, абмеркаванні і эксперыментальнай апрабцы бралі ўдзел вядучыя літаратуразнаўцы і метадысты рэспублікі. Не думаю, што зноў неабходны рэвалюцыйныя змены ў змесце літаратурнага навучання, школа проста не можа працаваць у такіх умовах. Настаўнікам патрэбен час для асэнсавання і метадычнага засваення новага матэрыялу і прапрацаванняў. Праграмы і падручнікі павінны ўдасканальвацца паступова, эвалюцыйным шляхам. Асабліва гэта датычыць увядзення твораў для падрабязнага тэкстуальнага аналізу. Заўважу аднак, што ёсць і іншыя пункты гледжання на адзначаную праблему. Так, у нядаўняй дыскусіі «Літаратура — душа нацыі» аб праблемах школьнага літаратурнага навучання на старонках «Літаратурнай газеты» нашы расійскія калегі прапаноўвалі ўводзіць у падручнікі жанры, якія сталі папулярнымі ў апошнія гады, прадстаўляць нават аўтарскую песню. Думаю, што для падручніка гэта непрыемна, а вось для факультатывных курсаў магчыма.

Павелічэнне колькасці, значнасці і ролі факультатывных курсаў у выкладанні літаратуры ўвогуле ўяўляецца перспектывным шляхам пашырэння літаратурнай адукацыі. У матэрыялах згаданай ужо дыскусіі на старонках «ЛГ» мяне здзівіла прапанова галоўнага рэдактара выдавецтва «Просвещение» М. Р. Лявонцэвай, вучаць сучасную літаратуру, пачынаючы з другой паловы XX ст. толькі праз факультатывы. Занадта радыкальна, аднак падштурхоўвае да роздму. Уяўленне пра беларускую літаратуру пачынаючы з 90-х гг. XX ст. і да сучаснага перыяду сапраўды можна было фарміраваць праз факультатывы (пры ўмове сур'ёзнага да іх стаўлення).

Калі да рэфармавання зместу падручніка ў цэлым трэба ставіцца асцярожна, то спецыяльна аглядавыя тэмы, прысвечаныя сучаснай прозе, паэзіі і драматургіі, павінны, безумоўна,

абнаўляцца і дапаўняцца часцей, бо і па сённяшні дзень з ліку маладзейшых аўтараў узгадваюцца ўсё тыя ж Л. Дранько-Майсюк, Л. Рублеўская, А. Федарэнка, якія за сорака. Аднак жа падручнік ствараецца ў адпаведнасці з праграмай і яго матэрыял абмежаваны тымі пяццю-шасцю (а то і трыма!) гадзінамі, якія адводзяцца на вывучэнне адпаведных аглядавых тэм. Гаворачы пра змест і якасць школьных праграм і падручнікаў, немагчыма не закрануць важную праблему: змянішэнне гадзін на вывучэнне літаратуры і адмена абавязковага выпускнога экзамена пагаршае стан літаратурнай адукацыі, не адпавядае ідэям гуманізацыі і гуманітарызацыі школьнага навучання, зніжае аўтарытэт літаратуры як вучэбнага прадмета. Між тым, менавіта літаратура ў сённяшнім тэхнагенным грамадстве фарміруе духоўны, маральны воблік чалавека, выхоўвае грамадзяніна і патрыёта.

2. Зацікаўленасць дзяцей вучэбным матэрыялам — адзін з асноўных дыдактычных прынцыпаў. Вопытнейшыя метадысты, якія з'яўляюцца аўтарамі школьных падручнікаў, выдатна тое разумеюць і ўлічваюць. Асабліва гэта датычыць падручнікаў для сярэдняга школьнага ўзросту, у якіх прадстаўлены творы прыгодніцкага жанру, міфалагічна-фантастычнага характару і сучасная фантастыка. Магчыма, гэтыя жанры (асабліва сучасная фантастыка) маглі б у большай колькасці быць уключаны ў падручнікі (за кошт фальклорных твораў, казак, якіх, на мой погляд, зашмат). Аднак жа нельга падзяляць паняцці: спачатку зацікавіць, а потым навучыць, працэс павінен быць адзіным па сутнасці і ў часе. Курс літаратуры ў сярэдніх класах з'яўляецца не проста літаратурным чытаннем, ён мае на мэце сур'ёзныя навучальныя задачы: азнаёмленне з прыродай мастацкай літаратуры, з родавай і жанравай спецыфікай твораў, іх структурай і мастацкімі асаблівасцямі. Літаратура ў школе — такі ж вучэбны прадмет, як і ўсе астатнія, і вучань павінен прыходзіць на ўрок літаратуры, каб атрымаваць веды, а не адпачываць ад матэматыкі ці фізікі. Крытэрыем адбору твораў павінна быць не проста зымальнасць, а мастацка-эстэтычныя вартасці, і трэба давяраць інтэлектуальнаму ўзроўню падлетка, «не оглуляць», па словах доктара філалагічных навук А. Бальшакавай, ні вучня, ні настаўніка. Бяру на сябе смеласць сказаць, што ў падручніках няма нецікавых твораў, проста важна ўмець адкрыць іх чытачу, асэнсаваць на належным узроўні, актуалізаваць класічную спадчыну з пазіцыі сучаснасці.

3. Падручнік — гэта не мастацкі твор, а сур'ёзная навучальная кніга, да якой прад'яўляюцца строгія навукава-метадычныя патрабаванні. Ён павінен дапамагаць школьніку вучыцца, атрымаваць пэўныя веды і вучэбныя навыкі, развіваць творчыя здольнасці. У кожнага падручніка свая метадычная

пяцідзсяцігадовых літаратураў... Атрымаваецца, што ва ўяўленні нашых патэнцыяльных чытачоў НЯМА не толькі ніводнага схільнага да парадаксалізму творцы, а і цэлых літаратурных пакаленняў!..

«ЛіМ» наважыўся замест адзінакавых рэплік у СМІ, спарадычных выступленняў спецыялістаў на нарадах ды канферэнцыях па праблемах суадносін сучаснай мастацкай літаратуры і сучаснай жа адукацыі (розных ступеняў) прапанаваць сваім чытачам панарамнае бачанне сітуацыі; якраз з гэтай мэтай было прапанавана выкладчыкам, настаўнікам, пісьменнікам, студэнтам, выдаўцам і проста людзям неаб'яковым адказаць на наступныя пытанні:

1. Наколькі з вашага пункту гледжання змест падручнікаў па беларускай літаратуры адлюстроўвае сучасны літаратурны працэс?

2. Не падаецца вам, што школьнікаў, асабліва падлеткаў, лепш пачынаць знаёміць з нацыянальнай літаратурай праз творы зымальна-прыгодніцкага жанру, каб спачатку зацікавіць, а пасля навучыць?

3. Ці павінен падручнік выглядаць як мастацкі твор?

4. Як павінен быць арганізаваны вучэбны (крытычны) матэрыял падручніка і якой мовай напісаны?

Менавіта вашае меркаванне можа стацца самым важным.

РЭДАКЦЫЯ

канцэпцыя, унутраная логіка, якая патрабуе не проста чытаць яго як мастацкі твор, паслядоўна старонка за старонкай, а звяртацца да раней вывучанага, паўтараючы і замацоўваючы матэрыял, да слоўнікаў літаратуразнаўчых тэрмінаў, да пытанняў і заданняў, якія таксама арганізаваны сістэмна, у адпаведнасці з этапамі вывучэння твора і рознаўзроўневымі патрабаваннямі да ведаў і ўменняў вучняў. Але я гавару гэта не вучням, а тым дарослым людзям, якія бяруцца праводзіць метадычны аналіз падручніка. Дзецяў жа працаваць з падручнікам павінна быць зручна і так жа цікава, як і чытаць мастацкі твор. Для гэтага прапанаваны і багаты фактычны матэрыял, і звесткі гістарычнага і культуралагічнага характару, і заданні, якія стымулююць уласную творчую актыўнасць. Што да знешняга выгляду, то сучасныя падручнікі някепска ілюстраваны, у тым ліку і рэпрадукцыямі лепшых

Паліна Лявонава, кандыдат педагагічных навук, дацэнт кафедры культуралогіі факультэта міжнародных адносін БДУ

1. А ці абавязкова школьны падручнік павінен адлюстроўваць сучасны літаратурны працэс? Відавочна, што такая задача перад літаратурнай адукацыяй у базавай агульнаадукацыйнай школе не ставіцца. Падручнікі для старшых, асабліва для выпускных класаў школ і гімназій, безумоўна, павінны стварацца з улікам такога крытэрыю і з разлікам на спецыяльныя па выборы. Наколькі поўна можна будзе азнаёміць моладзь з сучасным літаратурным працэсам, падкажа сама сістэма прынцыпаў адбору матэрыялу, якая вынікае з нарматыўных дакументаў, прынятых у РБ (найперш з літаратурных планаў і стандартаў літаратурнай адукацыі), а таксама з канцэпцыі галоўнай вучэбнай кнігі, распрацаванай аўтарам падручніка (якую будзе дапаўняць іншыя выданні для вучняў і настаўнікаў). Ідэя ўсеахопнасці (з'яў сучаснага літаратурнага працэсу, багацця аўтарскіх імён, родава-жанравых адметнасцей нашай літаратуры, праблематыкі і г. д.) наўрад ці сёння патрэбная. Значна цікавейшай для маладога чытача будзе пэўная пазнавальная (адукацыйная) інтрыга, якая дапаможа аб'яднаць у падручніку творы розных літаратурных напрамкаў і стыляў.

2. Прынцып «спачатку зацікавіць, а пасля навучыць», бяспрэчна, цудоўны. А вось твораў зымальна-прыгодніцкага жанру ў беларускай літаратуры, асабліва празаічных, не так ужо і шмат. Неабходна, каб тыя апавяданні, апавесці, паэмы і г. д., што ўключаюцца ў падручнік па літаратуры, спалучалі ў сабе мастацкасць, даступнасць, высокія выхавальныя якасці і былі адносна невялікага аб'ёму. Кожны з такіх зай-

карцін жывапісу, да якіх прапанаваны адпаведныя заданні. Ці ёсць патрэба ўдасканальваць вучэбную кнігу? Безумоўна, ёсць, гэта датычыць кожнага падручніка па літаратуры.

4. Самае галоўнае ў любым падручніку па літаратуры тое, што ў ім павінна быць «пазнавальная інтрыга», прадугледжана сістэмнае і актыўнае засваенне ведаў, розныя ўзроўні спасціжэння матэрыялу. На жаль, і ў сучасных падручніках па беларускай літаратуры вучню нярэдка прапаноўваюцца гатовыя рашэнні, ставяцца прымітыўныя пытанні тыпу «чаму вучыць нас гэты твор?». Мова і стыль падручніка павінны адпавядаць узросту школьнікаў, добра, калі адбудзецца даверлівая размова, дыялог мудрага аўтара і вучня, арганізаваны на аснове любові, павагі да дзіцяці і веры ў яго інтэлектуальныя і творчыя здольнасці.

мальна-прыгодніцкіх твораў павінен знайсці сваё месца ў вучэбнай кнізе, адпавядаць задачам літаратурнай адукацыі, якія ставяцца і рэалізуюцца ў пэўнай паслядоўнасці з класа ў клас. Таму можна толькі звярнуцца з гарачым заклікам да пісьменнікаў: стварыце як мага больш такіх твораў!

3. Так, у ідэале падручнік павінен выглядаць як мастацкі твор, калі яго навуковыя і педагагічныя вартасці паяднаны з Красой. Але як гэтага дасягнуць, улічваючы катэгарычнасць і адназначнасць патрабаванняў з боку Міністэрства адукацыі, практыку стварэння падручнікаў толькі навукоўцамі (без прыцягнення ў аўтарскія калектывы пісьменнікаў і настаўнікаў), часта завышаныя амбіцыі аўтараў, якія, быццам, не чуюць крытычных заўваг рэцэнзентаў, ды той мізэрны памер грашовых сродкаў, што выдзяляюцца для стварэння падручніка?..

4. У педагагіцы існуе спецыяльная серыя выданняў, як павінен арганізоўвацца матэрыял у школьных падручніках, якімі павінны быць змест, структура, мова. Міркую, будзе дарэчы прытрымлівацца правіла: як мага больш проста пра складанае. Крытычны матэрыял стане адносна лёгка ўспрымацца падлеткамі і старшакласнікамі, калі:

— яны ўжо маюць належную падрыхтоўку;

— новы матэрыял даецца адносна невялікімі «порцыямі» ды адначасова і ілюстравана прыкладамі з тэксту;

— падмацоўваецца сціслымі высновамі ці ў слоўніку тэрмінаў, ці ў даведчаным раздзеле, дзе сабраныя звесткі пра жанры, праблематыку, аўтараў і інш.;

— матэрыял аформлены ў адпаведнасці з сучаснымі паліграфічнымі магчымасцямі (рубрыкацыя, выдзяляльныя знакі, разнастайныя шрыфты і г. д.).

Анатоль ЗЭКАЎ

Я, ты і дзядзькі
Віно мясцовае акрасы
Дзядзькі каштуюць за кустамі.
А мы з табой не маем часу
На ўсё, што можа быць між намі.

І я, бы той былы дагоднік,
Якога вецер перайначыў,
Знаходжу ў нас, што нас не родніць,
Што паядноўвае — не ўбачыў.
Уладзімір МАРУК



Цябе я ўсю як ёсць агледзеў
І новага адкрыў нямала.
Як і ў мяне ўсё так,
ды недзе
Чагось як быццам не хапала.

Хоць і ў мяне ўсё ж тое-сёе,
Чымсь у цябе, крыху іначай.
Знайшоў, што розніць нас з табою,
Што паядноўвае — не ўбачыў.

Мо б і ўбачыў, толькі часу
Не меў, каб лепш цябе разгледзець.
Віно ж мясцовае акрасы
Здалёку я ў дзядзькоў прыкмеціў.

Яны сядзелі за кустамі,
Віно каўталі апетытна.
Хіба магло што быць між намі,
Калі я тут і там нібыта?

Я на дзядзькоў вачыма лыпаў,
І зрэнка рэзала да болю,
Бо я й віна таго не выпіў,
І спакусіць цябе не здолеў.

СТАРЫ ГРЭХ

Хочаша старому гошым стаць,
Каб з юнацтвам зноўку
Мог спаткацца,
Не з кічкам тупаць,
А — лягаць,
На спатканні бегачь, заляцацца!
Мікола ЧАРНЯЎСКІ



Падбіраюцца ў гару гады —
На дзядзят гляджу
са шкадаваннем.
А калісьці ж быў я малады:
Залаяцца, бегай на спатканні.

Зараз вунь з кічкам тупаць —
І здаецца доўга дарога.
Саграшыць, прызнаюся, хачу,
Ды які ўжо грэх той у старога?

МУЗА І ЛУЗА

Я ні на што не спадзяюся.
З мяне таго, што ёсць, даволі.
Даўно распісаны ўсе ролі,
Даўно запоўнены ўсе лузы.

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Я ні на што не прэтэндую,
Бо ўжо спазнілася, відаць,
Каб ад жыцця чагось чакаць.
Выконваю я ролю тую,
Якую адвела мне муза, —
Быць паэтэсаю.

Аднак
Сябе ўсё ж адчуваю так,
Бы кім хтось загнаў у лузу.
Ды што рабіць, такая доля!
Я ж марна ў лузе не ляжу,
Бо нават, лежачы, пішу!
А што ляжачай трэба болей?

Якусь МАЛЕЦ

**РОСПАЧ І РАДАСЦЬ
(Сатырычны трыціх)
РОСПАЧ СЁМЫ**

Не пускаюць, хоць плач, у паэты —
Трэці раз! — з СВП свінцюкі,
А мяне ж друкавалі ў газетах
І хвалілі сябры й сваякі.
І пішу ж я амаль без памылак:
На штраф — усяго сем ці пяць.
Мой Пегас да таго лёгкакрылы —
Можа ўсю Беларусь абскакаць.
Колькі спонсараў з ім адшукалі:
Наскакалі на кніжак аж шэсць!
Сем заводаў мне грошы давалі
І калгас, старшынёй дзе быў цесць.
Ад маіх — пра вайну —

мужных вершай
Кіраўнік адной фірмы самлеў
І сказаў, што я гэтакі першы,
Каму грошы ён даць захацеў.
За мае філасофскія тэмы
Іншы спонсар пяць чарак наліў,
Папрасіў толькі, каб "непрэменна
В кніжце вспомнить

о нем не забыл!"
Я ў свае сем дзсяткаў гадоўкаў
Пра каханне шчэ так "сексану",
Што зубамі юнцы заскрыгочуць,
А такое за год не складуць.



Дык чаму тады творцы з Саюза
Заражаюць пад карань мой дыхт,
Ці на секцыі хітра сканфузляць,
Ці на Радзе лупцююць пад дых.
Ды пра секцыю гэту паэтаў,
Пра прыёмнай камісіі гвалт
І пра Радз п'сьменнікаў гэтых
Напішу гнейных скаргаў я шмат.
Іх пашло на ўсяму белу свету —
Кропля, кажучы, і камень прабе! —
Навучыўся яшчэ пры Саветах
Дабівацца свайго ў барацьбе.

РОСПАЧ МАНІ

Зноў адмовілі, зноўку казалі:
"Можна, прозу пішыце вы лепш..."
У душу яшчэ раз наплявалі,
На шматкі расшматаўшы мой верш.
Я ж і прозу аднойчы пісала,

ВІТАЛЬ ЖУРАЎСКІ

**Спонсар
(гумарэска)**

— Калегі, сёння ў мяне для вас прыемныя весткі. Нарэшце я знайшоў спонсара і гэтай навіной хачу парадаваць усіх прысутных у гэтай зале!

Дырэктар музычнай школы, перш чым сабраць калектыў, некалькі разоў паўтарыў пра сябе гэтыя словы і ведаў ужо загадзя, што яны ўскалыхнуць спакойную атмасферу нарады.

— Больш таго, наш будучы дабрадзей хвіліну назад патэлефанаваў мне і паведаміў, што хутка з'явіцца ў нас. Таму папрашу вас: паспрабуйце спадабацца яму. Памятайце, чалавек пры грашак!

Настаўнікі пачалі спехам прыводзіць сябе ў парадка.

— Ён прыхаў! — радасна ўсклікнуў дырэктар і адбег ад акна. — Вось толькі што ля нашых варот спыніўся шыкоўны «Мерседэс». Такіх машын у горадзе дзве: у яго і ў мэра. Ці гэта ён, ці праверка з выканкама.

Дзверы прапусцілі ў канферэнц-залу музычнай школы маленькага чалавека з мітуслівымі вочкамі ў малінавым пінжаку. У руках адпаведныя атрыбуты — барсетка і сотава тэлефон. Прысутныя, як вучні, прыўсталі і павіталіся з госцем. Дырэктар уступіў яму сваё месца за сталом і звярнуўся да калектыву:

— Давайце знаёміцца. Прашу любіць і шанаваць: кіраўнік кампаніі «Сцібры» Жорж Станіслававіч Тыр.

Жорж Тыр, жуючы гумку, кінуў галавой.

— А зараз, шануюны Жорж Станіслававіч, завуч раскажа вам, чым сёння жыве школа.

— Намі арганізаваны шэраг музычных мерапрыемстваў, аглядаў мастацкай самадзейнасці, творчых гульніў. Навучэнцы займаюць ганаровыя месцы на рэспуб-

ліканскіх фестывалях. Наш гонар — дзіцячы хор «Рамонак»... — завуч, хвалюючыся і запінаючыся, пусцілася пералічваць канцэрты, дзе паспяхова выступалі іх выхаванцы.

Яе спыніў тэлефонны званок. Жорж Станіслававіч паднёс да вуха трубку «Матароль»:

— Алё.
— Прабачце нашага госця, у яго столькі спраў, — дырэктар узмахам рукі пасадзіў на месца завуча.

— Цішэй там! — Жорж Станіслававіч злосна зірнуў на дырэктара, яго падначаленую і дадаў у трубку: — Угу, угу, 100 мільёнаў? О'кей.

— Дык вось, — завуч паспрабавала прадужыць, але яе, як і раней, прыпыніў тэлефонны званок: Жоржа Станіслававіча зноў патурбавалі дзелавыя партнёры.

Завуч збянтэжылася. Ёй паспрабаваў дапамагчы арганізатар:

— І калі б у нас былі грошы, мы змаглі б падрыхтаваць яшчэ больш цікавых і зямальных праграм і заявіць аб сабе ўжо на міжнародным узроўні. І тут мы вельмі разлічваем на Вас, Жорж Станіслававіч.

— Не зразумеў? Яшчэ раз і па парадку.

— Мы просім вас выступіць...
— На сцэне?!

— Ды не. Выступіць нашым спонсарам і дапамагчы грашыма ў правядзенні канцэртаў і музычных конкурсаў для дзяцей і падлеткаў.

— Якія дзеці, якія рамонкі? Што за панты? Мне абяцалі прэзентацыю, фуршэт, лёгкую музыку. Не, я ліняю адсюль.

— Як так? — сумеўся дырэктар. — А выступленне юных скрыпачоў?

Спонсар, не развітваючыся, скокнуў за дзверы.

Уладзімір МАЗГО

Віктару ПРАЎДЗІНУ

Праўдзін
Мару марака
Спраўдзіў:
Цвёрдая рука
На штурвал лягла
"Мастацкай" —
Для гарантыі
Чытацкай.
Нездарма
Пад тост гаворым:
"... і за тых,
Хто ў кніжным моры!"



Пяць раманаў пачатых ляжаць...
Каб паэткай прызнанаю стала,
То і іх бы змагла завяршаць.
Мусіць, талент мой косткай
у горле,

Праўду Сёма казаў мне,
відаць:
"Каб заняць паэтычнае поле,
Трэба з членам СП пераспаць!"
Ды чаго там ужо,

пераспала б,
Хоць апошні агеньчык
трымціць,
Толькі, мусіць, і гэтага мала,
Трэба, пэўна, яшчэ напайць?
Вось дык доля,

нялёгка доля,
Як жа мне не прызнанаю
жыць?..
Што ж, я сцісну ў кулак
сваю волю,

Буду скардзіцца, плакаць,
маліць!

**РАДАСЦЬ
НОВАСПЕЧАНАГА
ЧЛЕНА СПБ ФАМЫ**

Ну вось і адбылося —
Нарэшце я ачленіўся!
Цяпер, Пегас, — мой кося! —
На прэміі нацэлімся!

Мікола ШАБОВІЧ

ПЕРШЫ КРОК

Імгненне скончылася. Змрок...
Цябе шукаю я ўва сне...
Хоць там зраблю я першы крок —
Ты так глядзела на мяне.

Ігар ПРАКАПОВІЧ

Імгненне ты маёй была,
Цяпер навокал толькі змрок.
Куды ж так хутка
ты пайшла? —
Я ж не зрабіў і першы крок.

Я столькі дзён чакаў той міг,
Я думай: будзем ноч адны.
Пайшла да іншых, да другіх,
Пайшла без жалю і віны.

А так глядзела на мяне!
Ды я і сам напружвай зрок...
Пайду пасплю,
хоць ува сне
Я ўсё ж зраблю свой першы крок.



Мікола ВЯРШЫНІН

Парада афіцыянткі

— Палаваць хутчэй пачніце,
Дзе рухавасць ваша, спрыт?
— Пасядзіце, адпачніце,
Падагрэйце апетыт!

Мода падв'яла

Дзяўчыну я спытаў нясмела:
— Дзе, любая, краса твая,
Чаму за ноч так пасівела?
— Была ў цырульні ўчора я.

Перамылі

Здаў з тканіны натуральнай
Мыць кашулю, а цяпер
Атрымаў нарэшце з пральні...
Рукавы два і каўнер.

**Шаржы
Алега КАРПОВІЧА**



ЭТАЯ ВАНДРОЎКА НА РАДЗІМУ ДВУХ ПАЗТАЎ ЗАДУМВАЛАСЯ ДАЎНО, А СПРАЎДЗІЛАСЯ ТОЛЬКІ ЦЯПЕР. ТАМУ І ВЫПАЛА, ЯК СНЕГ НА ГАЛАВУ, НАПРЫКАНЦЫ КАСТРЫЧНІКА, З ПРАХАЛОДНЫМ ЕДКІМ ДАЖДОМ ДЫ ПРАНІЗЛІВЫМ СІБЕРНЫМ ВЕТРАМ. СТАРЫЯ, ДВАЦАЦІГАДОВАЯ ДАЎНАСЦІ, “ЖЫГУЛІ” ПАЗТА ЮРЫЯ САПАЖКОВА, НАТУЖНА ВУРКОЧУЧЫ НА ТРОХ ПАКУЛЬ ЖЫВЫХ ЦЫЛІНДРАХ, НЕЎПРЫКМЕТ МІНАЛІ ЯШЧЭ ПРЫСПАНЫЯ Ё РАНІШНІМ ЗМРОКУ СТАЛІЧНЫЯ ЗАГАРАДНЫЯ ЗАБУДОВЫ, ЯК ПІСЬМЕННІК АЛЕСЬ НАВАРЫЧ, ЯКОГА МЫ ПАДАБРАЛІ Ё МАЛІНАЎЦЫ, ПАЧАЎ РАСКАЗВАЦЬ СВАЮ ПЕРШУЮ ГІСТОРЫЮ З БАГЕМНАГА ЖЫЦЦА СТАЛІЧНЫХ ЛІТАРАТАРАЎ...



ШЛЯХ ДА ПАЗТАЎ

— Прыходзіць Сяс, значыць, як ні дзіўна цвярозы і кажа: “Паехалі, хлопцы, да Міколы, не бойцеся, у мяне грошай поўная кішэня... Леанід, ты, праўда не ведаеш гэтай гісторыі? То слухай. Паехалі, значыць, мы...”

У “жыгулях” Сапажкова не было радзі (і агулам мала што ў ім было, апроч нас), таму мы слухалі расповеды Наварыча, каб зноў не праваліцца ў яшчэ не зусім нас адпусціўшы сон. Я сядзеў якраз на тым месцы, дзе звычайна сядзяць шафёры, бо кіраванне ў гэтым амаль антыкварным тарантасе было правастароннім, як у Англіі ці ў Японіі. Праючы за мяжой Юрый Міхайлавіч звык да гэтага ды так і не перастроіўся да нашых непрадказальных дарог і шляхоў. Адным словам, ехаць было даволі цікава і казытліва, асабліва на абгонах, паколькі сам шафёр амаль не бачыў сустрэчнай паласы... У адказныя моманты мы з Наварычам напружваліся, па-бычынаму выцягваючы шыі, і падказвалі шафёру, што там нясецца нам насустрач... Паколькі ранішняя варшаўская шаша, нераўноўчы як зямля ў Бібліі, “была нябачная і пустая”, то на паказкі пацягнула нават нашага рулявога. “Калі я ўпершыню заявіўся на мінскіх дарогах са сваім правастароннім кіраваннем, — дачасна пасміхаючыся распавядаў Сапажкоў, — то аднойчы трапіў у камічную сітуацыю. Быў у мяне тады аграмадны сабак. І я салзіў яго заўжды поруч з сабою, там, дзе цяпер сядзіце вы, Леанід Міхайлавіч. Дык вось, спыняе мяне аднойчы правінцыйны даішнік з шырока выплюснутымі вачыма. Вылажу я з правай дзверкі, а ён лопае вейкамі, нібы ўзляцець збіраецца, і раздражнёна кідае: “Пасажыр, вы мне не нужны, водитель пусть выходит!” І ваяўніча-насярожана тэпае да дзверцаў з левага боку машыны. Утрапёна жахаецца і адскоквае, убачыўшы перад сабой шырока ашчэраную пашчу майго міралоубнага пса...”

Рагочам, прагнуўшыся канчаткова, і едем далей скрозь усю заходнюю Беларусь, на запозненую сустрэчу з двума яе таленавітымі пазтамі...

Зірнуўшы на выбілінушыю, як вострае лязо шаблі, стужку роўнацечнай Шчары, Наварыч кажа: “Во дзе канчаецца Беларусь і пачынаецца Етвязь. Мікола Шаляговіч калісьці меркаваў тут нават мытню пабудаваць...”

Зноў смяёмся: дзе цяпер той Мікола і як далёка яшчэ да дзяржаўнай берасцейскай мытні... Але Наварыч не сунімаецца (адчуваецца, што колішняя мроя не згасла ў ім канчаткова; больш за тое, і сапраўды, неўзабаве “прабегла” за вакном у зваротным накірунку прыдарожная крама з красамоўным надпісам “Етвязь”): “Паглядзіце, якія пайшлі пейзажы, якая прыгожая прырода нашай палескай раўніны!...” І столькі любові і жалю ў яго голасе, што, мінаючы Ясельду, успамінаю Жэню Янішчыц, і “сінія броды” Міхася Рудкоўскага... О, колькі таленавітых пазтаў нарадзіла беларускае Палесся!

Пад’язджаючы да Мухаўца, пільна ўтаропваемся ў дарожныя знакі. Нам трэба павярнуць на Жабінку ля вёскі Федзькавічы. Якраз тут і жыву адзін з нашых пазтаў Васіль Гадулька. Жабінка сустрэла нас як сваіх. Сонцам і гасціннасцю. З таго часу, як тры-



ццаць пяць гадоў таму я працаваў электрыкам на мясцовым цукровым заводзе, горал непазнавальна напрыгажэў. Прынамсі, цэнтральная яго частка знешне выштуканая на еўрапейкі лад. Выстуджаны беспрытульным вулічным ветрам, старшыня абласнога аддзялення СБП пазт Аляксандр Каско і чынна-заклапочаны намеснік начальніка аддзела па ідэалагічнай рабоце райвыканкама Анатоля Аляксандравіч Старыцкі вядуць нас у бібліятэку. А там ужо яе дырэктарка спадарыня Шалягейка гасцінна ўсаджвае ўсіх у чытальнай зале за стол з гарбатай, кавай і



таўсматай валізы залацістую рамку з мядовымі сотамі. Зноў наліваем па кубку гарбаты. Мікола распавядае, як няпроста яму было арганізаваць работу і сабраць сродкі на помнік Міколу Купрэву (і тут, ужо пішучы гэты тэкст, я ўспамінаю, што па дарозе сюды мы ўсё ж завярнулі па маёй просьбе ў Івацэвічы, на магілу М. Купрэва і пабачылі гэты цудоўны помнік пазту, выраблены, дарэчы, мясцовым умельцам з каменя, прывезенага з цыгальлі Брэсцкай крэпасці). Тут жа, ніколі не губляючы тонуся і жыццёвага аптымізму, настаўнік Леанід Філатаў, службо-



рознымі прысмакамі. Знаёмімся, гамонім, разглядаем сённяшнія набыткі цэнтральнай раённай бібліятэкі. Успешна кідаю вока на зацёртую рукамі падшыўку нашага “ЛіМа”, а вось мой колега Ю. Сапажкоў заласмучана пытаецца ў Галіны Міхайлаўны: “А чаму нябачна свежых нумароў “Всемирной литературы?” “Як будзе магчыма, абавязкова выпішам на наступны год”, — апраўдваецца не за свае грахі мілая і дабрадушная загадчыца. — Грошай бракуе, вось хочам кніжны фонд давесці нарэйше да мільёна экзэмпляраў... не без вашай, спадзяюся, дапамогі”. За гасціннасць і добрыя словы раскашэльваемся сваімі кніжкамі. Дорым таксама для сельскіх бібліятэк раёна больш дзсятка асобнікаў зборніка В. Гадулькі “Голас”. І тут да нас паступова пачынаюць далучацца мясцовыя літаратары. Фермер-пачалар з Лінова Мікола Папека выцягвае з

ва-салідны галоўны рэдактар Пружанскай райгазеты Мікола Антанюўскі, пацешна-засяроджаны акаляючым раённым светам Расціслаў Бензарук, нячутна-шустры, няштатны супрацоўнік брэсцкага абласнога тэлебачання Аляксей Ганчук, маладая, сама ў сабе, берасцейская бібліятэкарка Ірына Дашына... Заводзім гутарку пра нашы выданні. Аніхто не становіцца ў рожкі, больш за тое, работнікі бібліятэкі даводзяць, што тыднёвік “ЛіМ”, часопісы “Малодосць” і “Польмя” паступова заваёваюць чытацкую ўвагу. Галіна Міхайлаўна нават зачытала прыстойную лічбу тых, хто пастаянна цікавіцца свежымі нумарамі рэспубліканскіх літаратурна-мастацкіх выданняў. А вядомы пазт А. Каско тут жа перадаў мне для часопіса “Малодосць” рукапіс са сваімі літаратурнымі мініяцюрамі...

Пасля такой зацікаўленай сустрэчы сама

прэзентацыя пасмяротных кніжак пазтаў Васіля Сахарчука і Васіля Гадулькі ў перапоўненай зале раённага Дома культуры (пераважалі настаўнікі і бібліятэкары з раёна ды гарадскія старшакласнікі) вылілася ў шчырую і паразумелую гаворку абодвух бакоў: тых, хто выходзіў да мікрафона, і тых, хто слухаў сядзячы ў зале (натуральная прахалода якой неўпрыкмет адступала перад унутрана пульсуючым чалавечым цяплом). Гаварылі пра літаратуру, чалавечую памяць, культуру, людскасць і маральнасць... Пра Айчыну і беларушчыну, любоў і патрыятызм. (Слова бралі: А. Старыцкі, А. Каско, М. Антанюўскі, І. Дашына, Л. Філатаў, Р. Бензарук, А. Наварыч, Ю. Сапажкоў і аўтар гэтага допісу...) Аддалі даніну шчырай падзякі спонсару і мецэнату, вядомаму гісторыку-пісьменніку і каардынатару фірмы “БЕЛПІ” Леаніду Мартынавічу Дайнеку, пры чьёй фінансавай падтрымцы пачылася свет кніжка В. Гадулькі, а таксама ўсім тым, хто спрычыніўся да ўсталявання помніка гэтаму пазту ў Федзькавічах. Была паказана літаратурна-мастацкая кампазіцыя па творах Сахарчука і Гадулькі ў выкананні артыстаў Жабінкаўскага дома культуры. Быў наладжаны продаж новых кніжак прыезджых і мясцовых літаратараў. Былі доўгія і зацікаўленыя размовы ў кулуарах з мясцовымі прыхільнікамі беларускага пісьменства... Да прыкладу, брыгадзір паляводчай брыгады з Федзькавічаў паабяцала мне адшукаць невядомыя вершы В. Гадулькі, якія, на яе меркаванне, захоўваюцца шмат у якіх мясцовых жыхароў, асабліва ў жанчын (паэт, аказваецца, на добрым гуморы меў звычайку раздорваць напісаньня з той ці іншай нагоды вершы). Будзем спадзявацца...

Пасля пасхалі з памінальнымі кветкамі да магіл заўчасна адшпоўшых пазтаў. Спачатку на старыя могілкі ў Жабінцы — да Васіля Сахарчука разам з жонкай, сынам і дачкой пазта, пасля — на могілкі ў Федзькавічах — да Васіля Гадулькі (у гародзе праз дарогу ад могілак корпаўся брат пазта, які да нашай працэсі чамусьці не далучыўся). Агульнай грамадой пакланіліся, моўчыкі аддалі даніну павагі і памяці таленавітым творцам...

Наастанатку перайшлі ў “бістро” — хату Васіля Гадулькі, якую выкупілі ў яго плямёніка (сына таго брата, пра якога я вышэй упамінуў, што жыве таксама побач) дзве берасцейскія гандляркі. Цяпер дом абноўлены звонку і знутры. Ніяк нельга ўявіць яго такім, якім апісаў яго колець Мікола Купрэў: “Старая, яшчэ крэпкая хата ля грываў аўтастрады Брэст—Масква, у якой немагчыма заснуць... На дзвярах няма замка... Адчыняю дзверы ў хату. Там стаіць дым ад напаленага тытуню. Пасярэдзіне — задымленая грубка. Справа ля сцяны — ложка... На ім гурба лахманоў. Зверху — рудое падранае футра. Злева, ля вакна, непрыбраны стол. На ім — увільная чорная пазельня, пустая. Побач — з паўбуханкі хлеба, не кроенага нажом, а ламана-шчыпанага. І — сухое лісце тытуню...” Усё тут сёння не так: штучны лоск, добра згатаваная закуска, выдатнае хмельнае пітво, ціхія галасы, паступова набіраючыя моцы... Ужо няма ў куце іконы Хрыста-збавіцеля, — адзінай пакінутай тут уласнасці Васіля Гадулькі, што пэўны час раз-пораз напамінала заездным людзям не толькі пра зямныя, але і пра духоўныя каштоўнасці...

Нагаманіўшыся, цёгла развітваемся з сябрыняй, удзячныя адзін аднаму за любоў, дабрыню, пашану і памяць...

Не зважаючы на тлумны пратэст і неразумнае беларускае праявіка Філатава рускі пазт Сапажкоў садзіцца за руль сваёй машыны з правага боку (?). Юрый Міхайлавіч павязе нас паціху назад, на ўсход... Неўпрыкмет, адразу ж пачне шарэць. Але тры пакуль яшчэ жывыя цыліндры эксклюзіўных “жыгулёў” будуць упарта рабіць сваю штодзённую работу. І ўсё дзеля таго, каб дамагчыся пастаўленай мэты. І калі матавае святло фараў вырве са змроку шыйльду з надпісам “р. Шчара”, Аляксандр Наварыч, які перасядзе на штурманскае месца, настальгічна выдыхне: “Мінаем Етвязь, хлопцы...” Ды не мінаем, Аляксандр, мы едем праз яе да сэрца сваёй адзінай Айчыны.

Як там пісаў у заповітным вянку санетаў Васіль Гадулька:

Свет яшчэ не дарэштты сапусуты.
Перажытае плён свой дало —
Каб нікому не крыўдна было,
Каб заўжды быў твой голас пачуты,
Каб да зор ідуць праз пакуты,
Сэрца ў цемры дарогу знайшло.

ЛеГАЛ

Фота забяспечана аўтарам

Перад чалавекам заўсёды ляжала дарога — доўгая ці кароткая, але дарога. І ён мусіў ісці па ёй, каб сустрэць новы дзень, новых сяброў, знайсці для сябе нейкі клопат ці занятак, задаволіць сваю цікавасць, сваё імкненне стаць лепшым, ачысціцца ад той шэрасці, якая незаўважна прылепаецца да кожнага з нас.

ДАРОГА ДА ХРАМА



Амаль штодзённа я чытаю адну і тую ж Кнігу — Біблію. Адкрываю кожны раз у ёй новае і нечаканае, чаго раней не бачыў...

Той, хто ходзіць на споведзь, а потым на прычасце, далучаецца да святых Боскіх дароў, выходзіць з храма ачышчаным і ўзніслым, светлым і цнатлівым. Гэтае пачуццё нельга перадаць — яго трэба адчуць, бісцём свайго сэрца далучыцца да даравальнай дабрыні Хрыста.

Не магу абысціся ў жыцці і без другога храма — Храма Кнігі, — без Бібліятэкі. Так ужо сталася, што цэнтральная гарадская бібліятэка імя Герцэна, што размешчана ў цэнтры Гомеля, — недалёка ад майго дома, — стала роднай і блізкай. Раней думалася — чаму бібліятэка ўзяла сабе за назву імя расійскага дэмакрата і пісьменніка? Няўжо не знайшлося іншых імёнаў? А потым, працуючы над раманам пра Кастуся Каліноўскага, даведаўся, што газета "Колокол" шырока распаўсюджвалася на Беларусі, у ёй часта змяшчаліся нататкі і артыкулы пра Беларусь. У дарожных нататках "З Віцебска да Коўна" паказана цяжкае жыццё сялян, нарастанне народных хваляванняў супраць прыгону і самадзяржаўя.

Герцэн высока ацэньваў рэвалюцыйную дзейнасць Кастуся Каліноўскага, самога цянуў як Асобу, выдатнага чалавека свайго часу. У газеце прыводзіліся дадзеныя пра распаўсюджанне "Мужыцкай праўды", паведамлялася аб жорсткіх рэпрэсіях царскай улады. Перажываў расійскі пісьменнік за Беларусь, вельмі хацеў, каб яна скінула з сябе ярмо расійскага самадзяржаўя...

Часта пераступаюць парог гэтай установы і мае сябры — Васіль Ткачоў і Юры Фатнеў, Фелікс Мысліцкі і Рыгор Андрэявец, іншыя творцы...

Туды мы прыходзім не толькі для таго, каб наталіць духоўную смагу з крыніцы мудрасці і дабрыні. Яшчэ гутарым пра набалелыя тэмы, спрачаемся, дыскутуем, часта ўдзельнічаем ў літаратурных вечарынах "Сустрэчы на Замкавай".

Бібліятэка — гэта і своеасаблівая цудадзейная Планета. Цуд заключаецца ў тым, што яна дае нам магчымасць "валодаць тэлепартацыяй" — адправіцца ў любое стагоддзе, час, апынуцца сярод незнамых людзей... Добра ў бібліятэцы, хараша, сучына, як у гасцяна, як у самага блізкага чалавека! І радуе, што слова прамаяўляецца сугучна твай душы — БІБЛІЯТЭКА.

Якую б кнігу ні чытаў, якія б адкрыцці не рабіў, а ўсё роўна напаткае думка: "Дык пра гэта ж у Святым Пісанні напісана!.. Аўтар адштурхнуўся ад аднаго сказа, ад аднаго слова, і стварыў быццам бы сваё, прапушчанае праз сэрца, тварэнне. А лепей усё роўна сказаць не мог, чым пра тое сказана ў Святым пісанні." Так, з Бібліі чэрпалі сюжэты мастакаў і паэты, пісьменнікі і кампазітары, уславіўшы сваё імя ў гісторыі... І тае крынічка ніколі не высохне — будзе даваць сюжэты і падказваць тэмы яшчэ не адно тысячагоддзе...

Біблію ўпершыню ў руках трымаў у васмідзесятых гадах. І даў мне яе сябар, які працаваў у КДБ — выдзеліў дзве з тых, што адабралі ў багтыстаў. Адна з іх была на царкоўнаславян-

скай мове, а другая — на сучаснай расійскай. Сёння ж, зайшоўшы ў бібліятэку, можна прапісць:

— Мне, калі ласка, Біблію.
— На якой мове? — спытаюць, укладніц нават: — А якое выданне вам трэба? Якога года?

І не толькі Біблію, а шмат іншых рэдкіх кніг па гісторыі рэлігіі могуць сёння прапанаваць. І не толькі гэта, а шмат чаго іншага, чаго раней не было і не дазвалялі трымаць у бібліятэчных установах.

Зацікавіўся — а калі былі ўтвораны бібліятэкі ў Гомелі? Чытаю ў даведцы:

"Да 1917 года працавала чатыры бібліятэкі: гарадская імя М.В.Гоголя, якая размяшчалася ў будынку Гарадской Думы і працавала толькі чытальная зала, Гомельскага аддзялення Таварыства распаўсюджвання асветы паміж яўрэямі, чыгуначная на станцыі Гомель Лібава Роменскай чыгункі і прыватная Ш.Захар'іна.

У адправеднасці з дакументальнымі крыніцамі, толькі бібліятэка Гомельскага аддзялення Таварыства распаўсюджвання асветы паміж яўрэямі вылучалася добрай працай. У ёй былі даволі рэдкія выданні, сярод якіх — "Збор дзяржаўных грамаў", "Сафійскі летапіс", "Зборнік Муханава", "Архіў беларускіх старажытных грамаў", выданні Віленскай археалагічнай камісіі, працы гісторыкаў Карамзіна, Антановіча, Дашкевіча, Зубрыцкага, Максімовіча, Куліша, мясцовыя арыгінальныя выданні.

Пасля семнацатага года найбольш кшталтоўныя кнігі былі перададзены асобнай гістарычнай бібліятэцы пры губернскаму архіве. Далейшыя іх лёс, на вялікі жаль, невядомы.

У бібліятэцы тады абслугоўвалі чытачоў аддзелы белетрыстыкі, крытыкі і публіцыстыкі, дзіцячы, навукова-папулярны, гісторыі і грамадскіх навук, руска-яўрэйскі, часопісаў і зборнікаў, філасофіі, псіхалогіі і педагогікі, даведачны. Толькі ў гэтай бібліятэцы былі прафесійна складзены вялікія каталогі, вялася ўзорная статыстыка. Менавіта бібліятэка Таварыства распаўсюджвання асветы паміж яўрэямі і склала аснову для стварэння ў савецкі час Цэнтральнай бібліятэкі..."

Дзесятага красавіка 1919 года, ужо ў абноўленым выглядзе, гасцінна прыняла бібліятэка чытачоў. Размясцілася яна па вуліцы Замкавай (сёння праспект Леніна), у доме пад нумарам 59. Што з сябе ўяўляў тады будынак? Меў ён два паверхі, належаў Губпалітасвецю. Бібліятэка займала адзінаццаць пакояў, з якіх два размяшчалася на першым паверсе і дзевяць — на другім. Дакументы сведчаць, што бібліятэкары скардзіліся на цеснату, — акрамя таго, па размяшчэнні пакоі зусім не падыходзілі для бібліятэкі". Кніжнымі паліцамі, "вельмі нязручнымі і высокімі, — каля шасці аршынаў у вышыню", былі заняты не толькі пакоі, але і два калідоры на другім паверсе. Маленькай была і чытальная зала.

Але, нягледзячы на гэтыя хібы і цяжкасці, Цэнтральная бібліятэка лічылася самай буйной у горадзе, і яна больш-менш задавальняла попыт чытачоў.

...Запоўненая-перапоўненая чытальная зала і сёння. Безумоўна, нельга параўнаць той час, пра які

я гаварыў, з сучаснасцю. Сёння бібліятэчныя працэсы камп'ютэрызаваны (з прыходам новага дырэктара Таціны Уласавай). Дзякуючы гэтаму, атрымалася выдатная магчымасць весці сваю ўласную выдавецкую дзейнасць: выпускаць брашурны і буклеты, іншыя друкаванкі.

— Ці задавальняе сёння чытачоў бібліятэка?

— Не, — адказвае на маё пытанне студэнтка машынабудаўнічага тэхнікума Аксана, — не задавальняе. Па-першае, цесна. Маленькая чытальная зала. Неяк нятульна я сябе там адчуваю: няма адасобленасці, цішыні. Але можна гэта сцярпець, бо задавальняе абслугоўванне: бібліятэкары ведаюць дасканала свой фонд і заўсёды могуць знайсці тое, чаго няма ў іншых бібліятэках.

— А ці задавальняе саміх работнікаў бібліятэкі яе плошча, само памяшканне?

— На жаль, не, — адказвае дзяўчына, якая працуе на абанемэнце. Людзей прыходзіць да нас шмат, усіх неабходна абслужыць, задаволіць іх патрэбы. Вялікая нагрузка на кожнага супрацоўніка. Нам усім цесна, таму прыходзім дадому стомленымі фізічна і духоўна.

— Якой вы бачыце будучую бібліятэку (у ідэальным варыянце)?

— У ідэале — гэта прасторная зала, дзе можна сабрацца ў любы час. Прыехаў, напрыклад, нечакана вядомы творца. Каб была ў нас такая зала, то мы змаглі б адразу налазіць з ім сустрэчу. А так у нас зала вольная толькі ў пятніцу, калі выхадны. Патрэбны сучасныя паліцы і стэлажы, а для чытачоў — сучасная камп'ютэрная тэхніка і памнажальныя апараты. Неабходны яшчэ кандыцыянеры, пакойчык адпачынку. Нашая бібліятэчная сістэма раскінута па ўсім горадзе, і каб сабрацца разам на нейкую нараду ці гутарку, траціцца шмат часу... І шмат, іншых нязручнасцяў, якія замінаюць не толькі нам у працы, а і адбываюцца на настроі чытачоў, на якасці іх абслугоўвання...

— Якія-небудзь змены чакаюцца?

— Вядома. Нам улады паабяцалі перадаць будынак па вуліцы Савецкай, 26, — у тры паверхі. Там вядзецца сёння рамонт і рэканструкцыя. Калі можна будзе адсвяткаваць "улазіны", невядома, але хацелася б ў бліжэйшы час...

... Запальваецца святло ў бібліятэцы.

Схіліўшыся над сталамі, сядзяць юнакі і дзяўчаты, людзі сталага веку. Усе яны прыйшлі наталіць духоўную смагу, далучыцца да святых крыніц.

Чуваць, як у саборы святых Пятра і Паўла загаварыў зван, склікаючы людзей на ютрань.

Горад ахутвае вечаровая смуга, імчаць тралейбусы і аўтобусы, спяшаюцца з працы дадому гамельчане.

...У бібліятэцы імя Аляксандра Герцэна яшчэ доўга будзе гарэць святло.

А мне падумалася: "Што, калі здарыцца неверагоднае, адбудзецца цуд — адной з бібліятэк горада дадуць імя Кастуся Каліноўскага? Ён жа папчэнік Герцэна. Ёсць бібліятэкі імя І.Мележа, Е.Еўдакімава, Я.Купалы... І яшчэ просіцца адно імя — Залатавуста — Уладыкі Кірылы Тураўскага, паэта, рэлігійнага дзеяча, асветніка..."

Анатоль БАРОЎСКИ

ЗАХАРАВА, 19



Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Мілы
Беларусы



Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; (факс) 284-82-04.

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі аб'яўляе газатковы прыём на 2005 год У АСПІРАНТУРУ-СТАЖЫРОўКУ

на бюджэтай аснове без адрыву ад вытворчасці па наступных спецыяльнасцях: кампазіцыя, дырыжыраванне (акадэмічны хор), дырыжыраванне (аркестравае). Паступаючыя здаюць уступныя экзамены па спецыяльнасці, калектыву, замежнай мове і філасофіі.

У АСПІРАНТУРУ

на бюджэтай аснове з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасці: 17.00.02 Музычны мастацтва Паступаючыя здаюць уступныя экзамены па спецыяльнасці, замежнай мове і філасофіі.

Прыём дакументаў праводзіцца з 28 лістапада па 2 снежня 2005 года. Уступныя экзамены з 6 па 20 снежня 2005 года.

Даведкі на адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, каб. 122, тэл. 226-11-76.



МОЛАДЗЬ выставіла-ся!



“Навошта вы ўзялі бакал?! Гэта ж не галоўнае! Глядзіце карціны: колькі там дзівоснага і цікавага!” — угаворвала публіку Муза Летуценная, у чыіх вачах пень часу адбіваецца. Муза №2, якая не лунае ў аблоках і лічых, што галоўнае, дзеля чаго ходзяць на вернісажы, — гэта фуршэт, улучала ў хаўруснікі аматараў пачаставання бясплатным напоем з дармовымі чыпсамі. Прыгтым у на-тоўп уклучаўся з гучным шэптам PR-майстар: “Чым болей келіхаў у руках — тым хутчэй яна выйграе!”

Шклянкі са скрыльчэкамі “лімона” (папяровымі!) на беражках; важкія палатняныя мякі з чыпсамі; прышчэпленыя да вяроўчын, як паметная бібліяна, пярэстыя фірмовыя пакуначкі з паветрана-бязважкім, але каларыйным ласункам, — усё гэта спакваля і неяк само сабой адышло на другі план. Балышыно ўрэшце прынадзіў акт стварэння! Або яго прадукт. Сур’ёзныя вочы ўзіраліся ў плён творчай працы маладых мастакоў: “Фабрыку абсурду” (мудрагелістая рытміка ліній, штыроў, геаметрычных новаўтварэнняў, колеравых стасункаў) Аляксандра Вафіка, “Безназоўнае” (лёгка шэра-срабрыстая, нібы накід простым алоўкам, рыбка з маноклем-лупай на месцы вочка) Андрэя Кальгі, “Вывяржэнне” (гэткі палводны пратуберанец) Андрэя Асіпава... Амбітныя рукі цягнуліся да пэндзля, якім, патыскаўшы ў фарбы, можна было пакінуць свой след на ўсеагульнай карціне і такім чынам спрычыніцца да яе стварэння, наталіўшы прагу самавыўлення: тут і цяпер... Самыя цікавыя, хрумаючы пажыўным пачастункам, спатыкаючыся аб незнарок скінуты на сярэдзіну залы пусты пластмасавы “келіх”, які хрумсцёў пад нагамі гучней за чыпсы, спыналіся туды, дзе разгортвалася кульмінацыя імпрэзы пад назвай “Выстаўка маладых мастакоў”.

За такой нейтральна-безаблічнай назвай хава-лася непаўторная творчая інтрыга, чыннікамі якой былі куратар праекта, знаная асоба ў мастацкім жыцці сталіцы — Фёдар Ястраб і яго малодшыя калегі, 20-гадовыя студэнты. А яшчэ — публіка, дзеля якой і з удзелам якой разгортвалася імпрэза-перформанс, насычаная элементамі інсталіцыі, бодзі-арта.

Выстаўка жыла толькі адзін дзень, а дакладней, некалькі вечаровых гадзін — у Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва. Восем імёнаў. Восем творчых індывідуальнасцяў выстаўлялі... сябе. Кожны прадстаўляў жывы аўтапартрэт. Ці выяўленчы вобраз: па-творчы дасціпны, па-эстэтыку густоўны, па-дызайнерску стыльны, па-тэатральнаму артыстычны, а мо і псіхалагічны. “Карціны” мелі назву. Партрэты раз-пораз “выходзілі за рамкі”, палявалі з фотаапаратам на глядачоў, усцывалі з імі размовы, узаемадзейнічалі між сабой. Вольга Саладоўнікава (“Вішні”) пакідала гуашшу пячаткі-аўтографы на працягнутых далонях. Алякс Лазарчык (“Джарлана Бруна...”) гуляў у мячык з таямнічым ці то рокарам, ці то юродзівым у чорнай жалезнай масцы Андрэем Ашмянцам (“SHIM”) і раз-пораз націскаў на ку-

У нас ёсць праект! У нашага праекта ёсць імплэт! Гэты імплэт да вас! Мы пераступілі межы, мы палпылі за буйкі! Наш праект — сучасны рэальны перформанс. Мы інсталюем, мы малюем, мы размалеўваемся!
Вы думалі, мастацкі твор існуе асобна ад асобы? Менавіта так вы звыкла лічыце? Мы пакажам вам асобу! Творцу! Спакдаемцу!
Чарадзей пэндзля, алоўка, гліны, архітэктара настрою і эстэтыкі.
Звярніся да асобы мастака — пабачым лепш сябе! Оў-е!
НЕ ТРАВІ ЦЕЦЕРУКА — ПАГЛЯДЗІ НА МАСТАКА!



рок дзіцячага пісталета з пістонамі... А запозненыя наведнікі недаверліва касавурыліся ў той бок, дзе ўсё яшчэ нечэпанымі заставаўся апетытна-спакуслівыя бутэрброды з ікрой ды пара маслін, пакінутыя на сподачку. Здагалдаецца, чаму?

Удзельнікі, арганізатары, наведнікі, спонсары (фірма “Сила звука”) не хавалі задаваленасці: праект спраўдзіўся. Маладыя мастакі разам са сваім куратарам дасягнулі мэты. Выставіліся. І

намаляваліся. Намалявалі...ся. Намалявалі: СЯ-БЕ! Неабьякаявая публіка пазнаёмілася з тымі, чый талент і прафесійная спанатранасць у хуткай будучыні вызначаць адметнасць новага творчага пакалення, а значыць — і нашага культурнага асяроддзя.

С.БЕРАСЦЕНЬ
Фота К.Дробава



“Малалосць”

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 5200 руб.
на 3 месяцы — 15600 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 6 месяцаў — 25200 руб.

“Польмя”

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 4000 руб.
на 3 месяцы — 12000 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 5000 руб.
на 3 месяцы — 15000 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 6 месяцаў — 24600 руб.

“Всемирная литература”

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 5200 руб.
на 4 месяцы — 10400 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 5000 руб.
на 6 месяцаў — 15000 руб.

“Нёман”

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 4000 руб.
на 3 месяцы — 12000 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 5000 руб.
на 3 месяцы — 15000 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 6 месяцаў — 24600 руб.

ПАЧАЛАСЯ ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2006 ГОДА!

“Літаратура і мастацтва”

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 4000 руб.
на 3 месяцы — 12000 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 5200 руб.
на 3 месяцы — 15600 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 6 месяцаў — 25200 руб.



Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСКІ
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталія ЯКАВЕНКА



АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнэце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на “ЛіМ”.
Рукапісы рэдакцыі
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп’ютэрнага цэнтра
РВУ “Літаратура і Мастацтва”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
“Выдавецтва
“Беларускі Дом друку”
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2895
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
23.11.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
“Літаратура і Мастацтва”

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1387

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12